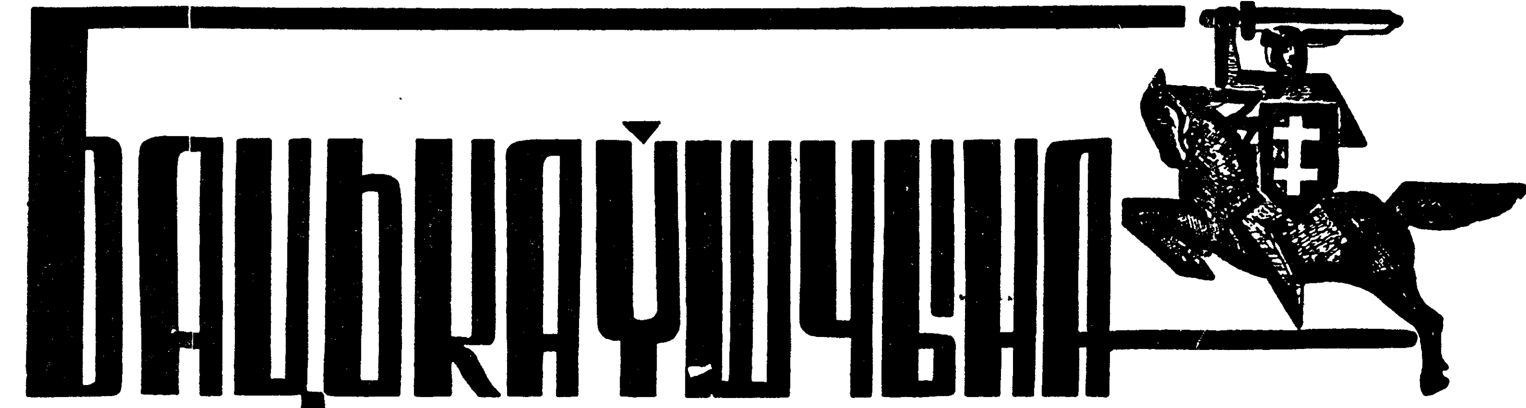
B 20 149 D



ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“) (8) München 19. Schliessfach 69

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verlag, G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14

Цана аднаго нумару: Нямеччына й іншыя эўрапейскія краіны — 50 фэн.; **ЗША й Канада** — 30 сант.; **Ангельшчына** — 1,5 шыл.; **Аўстралія** — 2 шыл. **Перасылка лётніцкай поштай у ЗША й Канаду каштуе падвойна, у Аўстралію й краіны Паўднёвай Амэрыкі — патройна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

ЦАНА 50 Н. ФЭН. — PREIS 50 Pf.

ERSCHEINT VIERTELJÄHRLICH DREI MAL

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“

THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 4 (631) — Травень-Ліпень (Mai-Juli) 1965 — Год выданьня 19 (19. Jahrgang)

Змаганьне камуністых за ўплыў у Азіі й Афрыцы

Апошнім часам супярэчнасьці ў камуністычным лягеры ўплылі зноў выразна на паверхню ў сувязі з плянаванай на канец чэрвеня канфэрэнцыяй азіяцка-афрыканскіх краінаў у Альжыры. Масква й Пэкін імкнуліся выкарыстаць гэтую канфэрэнцыю як выгадны форум для пашырэньня й замацаваньня сваіх уплываў у Азіі й Афрыцы. Савецка-кітайская канкурэнцыя ў гэтым раёне сьвету трывае ўжо ад даўна. Кітайская дыпляматыя дасягнула тут не малых посьпехаў і пачала паважна падрываць уплыў Масквы. Цяпер кітайскія камуністыя ўважаюць свае пазыцыі ў Азіі й Афрыцы настолькі моцнымі, што пастанавілі недапусьціць СССР да ўдзелу ў плянаванай альжырскай канфэрэнцыі. Кітайцы заяўляюць, што СССР — гэта эўрапэйская дзяржава, бо яна кіруецца з эўрапэйскай Масквы, а азіяцкія савецкія рэспублікі не зьяўляюцца самостойнымі, і таму савецкім кіраўнікам няма чаго шукаць у Азіі й Афрыцы. Масква, зразумела, цьвердзіла адваротнае.

Але нечаканы ўрадавы пераварот у Альжыры перашкодзіў давесьці новую савецка-кітайскую пробу сілаў да канца. Канфэрэнцыя была адкладзеная на восень з прычыны нявыразнага палітычнага палажэньня ў Альжыры.

Які курс возьме новае альжырскае кіраўніцтва ўва ўнутраных і вонкава-палітычных пытаньнях, застаецца пакульшто яшчэ загадкай, у тым ліку й для камуністых. Да гэтага часу новы альжырскі ўрад быў прызнаны камуністычным Кітаем і Альбаніяй, а іншыя камуністычныя краіны на чале з Савецкім Саюзам займалі пазыцыю чаканьня. Аднак, мяркуючы паводля выступленьняў усходня-эўрапэйскіх камуністычных радыястанцыяў і прэсы, а таксама прэсы заходня-эўрапэйскіх кампартыяў, якія войстра крытыкуюць новага альжырскага кіраўніка Бумэдзьена і заклікаюць да павароту старога лідара Бэн-Бэлі, прасавецка настроеныя партыі вельмі незадаволеныя альжырскім пераваротам.

Трэба адзначыць, што заходня-эўрапэйскія кампартыі маюць усе падставы быць незадаволенымі рэжымам Бумэдзьена. Супраць альжырскіх камуністых альжырская Рэвалюцыйная Рада, ачольваная цяпер Бумэдзьенам, зрабіла суровыя захады, бо Рада ўважае, што камуністыя адыгрываюць галоўную ролю ў арганізацыі падпольнага руху, які падтрымлівае ськінутага Бэн Бэлю. Паводля вестак з паінфармаваных колаў, шмат камуністых арыштаваныя або знаходзяцца пад наглядам паліцыі. Сярод іх — былы галоўны рэдактар прасавецкай газэты «Альжэр Рэпюблікэн», францускі камуністы Анры Алег, а таксама генэральны сакратар альжырскага камуністычнага Саюзу студэнтаў Муфук. Высланыя з Альжыру карэспандэнты францускай камуністычнай газэты «Юманітэ» і кубінскага агенцтва прэсы «Прэнза Латіна».

Але трэба адзначыць, што дамагаючыся павароту да ўлады Бэн Бэлі, камуністычная прэса забываецца пра адзін факт: ня гледзячы на тое, што Бэн Бэля атрымаў вялізарную ваенную, эканамічную й палітычную падтрымку з боку СССР і іншых камуністычных краінаў, альжырскім камуністым ён асаблівай волі не даваў. Узяць хоць-бы той факт, што хутка пасьля абвешчаньня незалежнасьці Альжыру, альжырская кампартыя была абвешчаная нелегальнай і ёй было забаронена выдаваць уласную газэту.

Чым тады вытлумачыць хуткае прызнаньне Пэкінам рэжыму Бумэдзьена? Тут таксама шмат няяснага. Праўда, Бумэдзьен ведамы сваімі сымпатыямі да некаторых рысаў кітайскага сацыялізму. Але ўднačасова ён ведамы, як вельмі веруючы мусульманін і альжырскі нацыяналісты. З другога боку, праведзены імі пераварот быў ня выгадны Пэкіну, бо ён прывёў да адкладу другой канфэрэнцыі афрыканска-азіяцкіх краінаў, на скліканьні якой у вызначаны тэрмін вельмі залежала якраз Пэкіну. Магчыма, што кітайскія камуністыя глядзяць на Бумэдзьена як на меншае зло, бо Бэн Бэля больш схіляўся на бок СССР. А паколькі Бумэдзьен разгарнуў кампанію галоўным чынам супраць камуністых прасавецкай арыентацыі, дык можна прыпушчаць, што Пэкін разьлічвае на тое, што гэта прывядзе да завайстрэньня дачыненьняў паміж Бумэдзьенам і савецкім кіраўніцтвам, што ня выключае пазьнейшага зьбліжэньня Альжыру з Кітаем.

Магчыма таксама, што Пэкін ўважае, што ўсякія хваляваньні ў любой краіне, якога-б яны ня былі характару, яму выгадныя, бо ён робіць стаўку на другую хвалю рэвалюцыяў у Азіі й Афрыцы — рэвалюцыяў камуністычных. Савецкі Саюз займае ў гэтым пытаньні крыху лагаднейшую пазыцыю.

Тымчасам, выступаючы праз радыё з нагоды трэціх угодкаў абвешчаньня незалежнасьці Альжыру, Бумэдзьен заявіў, што ў будучыні ў вонкавапалітычных дачыненьнях Альжыр будзе імкнуцца умацоўваць свае сувязі з недалучанымі да блёкаў краінамі, з краінамі «сацыялістычнага» лягеру пры аднача[illegible] з Францыяй. Ён падкрэсьліў, што Альжыр ня будзе цярпець ніякага ўмешваньня звонку ў ягоныя ўнутраныя справы.

У пытаньні ўмешваньня ці няўмешваньня ў чужыя справы пагляды Пэкіну й Масквы апошнім часам значна разышліся, прынамся тэарэтычна. 29-га чэрвеня Чжоў Энь Ляй, выступаючы ў Каіры, адкрыта напаў на тых кіраўнікоў афрыканскіх і азіяцкіх краінаў, якія ня йшлі па кітайскай лініі ў справе альжырскай канфэрэнцыі. Кітайцы ўважаюць, што ў Афрыцы насьпеў рэвалюцыйны мамэнт, і што для таго, каб выкарыстаць яго, трэба зьняць зь кіраўнічых становішчаў тых, хто, як сказаў Чжоў Энь Ляй, «уступае імпэрыялістычнаму ціску». А пад імпэрыялістымі кітайскія камуністыя разумеюць ня толькі заходніх імпэрыялістых, але й савецкіх.

У гэты-ж самы дзень ў Маскве перад афрыканскімі студэнтамі ўнівэрсытэту імя Люмумбы выступіў з прамовай старшыня Савету міністраў СССР Касыгін. Паслухаем што гаварыў ён:

«У сацыялізьме, гэта значыць ўва ўстанаўленьні ладу без эксплёататараў і эксплёатаваных, Ленін бачыў прыроднае завяршэньне ўсяго працэсу нацыянальна-вызвольнай антыімпэрыялістычнай рэвалюцыі. Гэта свабодны выбар народаў. Ён не накінуты звонку. Савецкі Саюз не падштурхоўвае народы на гэты шлях».

Калі зь нейкіх меркаваньняў цяперашняе савецкае кіраўніцтва магчыма сапраўды ўстрымоўваецца да падштурхоўваньня некамуністычных народаў на шлях камуністычнай рэвалюцыі, дык лжэ ўсё-ж Касыгін, калі заяўляе, што ў падкамуністычных краінах «сацыялізм» зьявіўся быццам як нейкае прыроднае завяршэньне працэсу нацыянальна-вызвольнай рэвалюцыі, што ён ня быў накіданы сілай звонку. Усяму сьвету ведама, што ў самым Савецкім Саюзе незалежныя дэмакратычныя дзяржавы нерасейскіх народаў, якія паўсталі ў выніку нацыянальна-вызвольных рэвалюцыяў, былі брутальна зьнішчаныя расейска-бальшавіцкай арміяй і савецкі «сацыялізм» быў тут насаджаны якраз сіламі звонку. А як узьнік «сацыялізм» у цэнтральнай Эўропе?

У гэтым самым часе па Савецкім Саюзе падарожнічаў лідар Югаслаўскіх камуністых Тыта, які, як адзначана і ў [illegible] нашай газэты, наведаў з афіцыйным візытам і сталіцу Беларусі Менск ды выступіў там з прамовай. Але больш цікавае выступленьне Тыта ў крамлёўскім палацы зьездаў у Маскве. Гэтае сваё выступленьне Тыта выкарыстаў, каб яшчэ раз падкрэсьліць незалежнасьць і раўнапраўнасьць усіх кампартыяў. Гэта, відавочна, было папярэджаньнем новым савецкім кіраўнікам, што Югаславія, хоць падрымоўвае цяпер вонкавапалітычныя пазыцыі КПСС, ня мае аднак намеру адракацца ад свае самастойнасьці й незалежнасьці. А гэтае папярэджаньне будзе напэўна пачутае і ў іншых усходня-эўрапэйскіх камуністычных краінах, у якіх усё мацней разьвіваюцца тэндэнцыі да большай незалежнасьці.

Паўстае пытаньне: калі савецкія кіраўнікі заяўляюць перад афрыканскімі студэнтамі, што яны за «свабодны выбар народаў», калі яны цьвердзяць аб сваёй пашане раўнапраўнасьці народаў і кампартыяў, дык чаму-ж яны ўхіляюцца ад застасаваньня гэтых прынцыпаў у СССР? Трэба-ж быць пасьлядоўнымі!

М. К.

Сельскагаспадарчыя справы ў Беларусі

У канцы красавіка адбыўся пленум ЦК КП Беларусі, прысьвечаны абмеркаваньню пастановаў сакавіцкага пленуму маскоўскага ЦК ў пытаньні сельскай гаспадаркі.

Як ведама, сакавіцкі пленум ЦК КПСС раскрытыкаваў мерапрыемствы ў галіне сельскай гаспадаркі, праведзеныя Хрушчовам, і абвесьціў зьмену партыйнай палітыкі ў пытаньні цэнаў на сельскагаспадарчыя прадукты, парадку закупу прадукцыі дзяржавай і плянаваньня сельскагаспадарчай вытворчасьці. Цэны на прадукты маюць быць павышаныя, дзяржаўныя нарыхтоўкі абмежаваныя, а вытворчыя пляны больш устабілізаваныя.

Трэба сказаць, што гэты крок мог-бы палегчыць палажэньне сельскага насельніцтва, калі-б гэтае мерапрыемства мела на мэце ў першую чаргу інтарэсы працоўных, а не дзяржавы. Бо тую эксплёатацыю вёскі, якая праводзілася да гэтага часу, можна было-б параўнаць толькі з найбольш змрочнымі часамі прыгону. Як інакш, як не бязьлітаснай эксплёатацыяй можна назваць такое палажэньне:

Ведама, што сельскаму насельніцтву падсавецкай Беларусі заўсёды паводзілася найгорш у параўнаньні зь іншымі пластамі насельніцтва. А за апошнія гады ягонае палажэньне яшчэ пагоршылася. [illegible] дакладзе першага сакратара ЦК К[illegible] Беларусі Машэрава, які ён зрабіў на апошнім рэспубліканскім партыйным зьезьдзе ў Менску. Машэраў гаварыў:

«Нягледзячы на *скарачэньне тэмпаў вытворчасьці* сельскагаспадарчай прадукцыі, аб'ём *дзяржаўных закупак павялічаўся*. Гэта прымушала калгасы і саўгасы рэалізваць і тую частку прадукцыі, якая неабходная для ўзнаўленьня. Сярэднягадавы прырост вытворчасьці мяса ў рэспубліцы за шэсьць гадоў складаў два з палавінай працэнты, а прырост нарыхтовак жывёлы — восем з палавінай працэнтаў. Для выкананьня такога пляну нарыхтовак калгасам і саўгасам прыходзілася купляць значную колькасьць маладняку жывёлы ў насельніцтва. Але, ня маючы дастатковай колькасьці кармоў, яны не маглі арганізаваць інтэнсыўнае дагадоўваньне і адкорм і вымушаны былі прадаваць дзяржаве жывёлу нізкімі кандыцыямі, ад чаго несьлі вялікія страты.»

Машэраў гаворыць, што вялікія страты несьлі калгасы і саўгасы, як нейкія абстрактныя эканамічныя адзінкі. Ён ня прыгадвае калгасьнікаў. А гэта-ж на іх, на жыхароў сяла, падаў у канчальным выніку ўвесь цяжар катастрафальных вынікаў рабаўнічай партыйнай сельскагаспадарчай палітыкі. Калгасьнікам даводзілася працаваць на калгасным полі фактычна задарма.

Канкрэтны чалавек застаецца ў цені і ў апошніх партыйных пастановах. Партыя ніяк ня хоча згадзіцца з тым, што вытворчасць сельскагаспадарчых прадуктаў, як і кожная іншая вытворчасьць, залежала й залежыць у першую чаргу ад паасобных людзей занятых у гэтым сэктары; ад таго, наколькі яны зацікаўленыя працай, якую яны выконваюць, ад іхнай уласнай ініцыятывы. У новых пастановах шмат гаворыцца аб «матарыяльнай зацікаўленасьці» калгасаў і саўгасаў і амаль нічога аб матарыяльным заахвочваньні людзей, аб стымуляваньні прыватнай ініцыятывы. А бяз гэтага вынікі рэформы могуць выявіцца зьнікомымі або наагул ня выявіцца. Гэта таму, што калі-б матарыяльнае палажэньне калгасных гаспадарак цяпер і палепшылася, дык гэта яшчэ не азначае, што палепшыцца палажэньне калгасьнікаў і пабольшыцца іхнае зацікаўленьне калектыўнай гаспадаркай. У калгасах створана ўжо столькі розных «грамадзкіх фондаў», што «руплівая» партыйная адміністрацыя, прысыланая калгасам партыйнымі арганізацыямі, можа зьмясьціць у гэтых фондах усякае павялічэньне калгасных прыбыткаў. Супраць [illegible] гарантыі.

Агульна ведама, што прадукцыйнасьць савецкай сельскай гаспадаркі жалюгодная. У Амэрыцы, напрыклад, каля васьмі працэнтаў насельніцтва, занятага ў сельскай гаспадарцы, прадукуе столькі сельскагаспадарчых прадуктаў, што гэтая краіна мае клопаты із збытам лішкаў прадуктаў харчаваньня. У Савецкім Саюзе ў сельскай гаспадарцы занята каля 30 працэнтаў усяго насельніцтва і савецкая сельскагаспадарчая прадукцыя ня можа забясьпечыць нават патрэбаў уласнага насельніцтва. Такім чынам, ня гледзячы на высілкі ў галіне мэханізацыі, прадукцыйнасьць савецкага сельскагаспадарчага работніка прынамся ў чатыры разы ніжэйшая за амэрыканскага.

Дзе-ж прычына такога вялікага адставаньня савецкай сельскай гаспадаркі ў выкарыстоўваньні вытворчых магчымасьцяў? Ясна, што ў сыстэме гаспадараньня. Палажэньне ў камуністычных краінах паказала, што калектывізацыя сельскай гаспадаркі сябе не апраўдала. Таму камуністычныя краіны з больш лібэральнымі рэжымамі, як Югаславія, Польшча, часткова Вугоршчына, адкінулі прымусовую калектывізацыю. На іхны шлях схіляецца й Румунія, якая нядаўна пасылала сваіх экспэртаў у скандынаўскія краіны, каб там вывучыць сыстэму свабодных сельскагаспадарчых каапэратываў, якія, паводля яшчэ непацьверджаных вестак, маюць быць уведзеныя і ў Румыніі.

Савецкі Саюз упарта трымаецца калгасаў і саўгасаў. Ня толькі афіцыйна-прапагандовая, але й мастацкая літаратура ўбівае ў галаву селяніну, што ён ня мае іншага, лепшага выхаду, як канчаткова зьмірыцца з калгасам. Але-ж гэта выразнае ашуканства тых, для каго гэта пішыцца, і самаашуканства тых, хто гэта піша. Сельскагаспадарчая практыка суседніх усходняэўрапэйскіх краінаў паказвае, што й пры гэтак званым сацыялістычным рэжыме існуе іншы й лепшы выхад: даць свабоду сялянству выбіраць такою форму землякарыстаньня, якая яму найлепш падабаецца. Фармальна-ж статут сельскагаспадарчых арцеляў (калгасаў) «гарантуе» права камасьнікам «свабоднага выхаду» з калгасу. Трэба гэтае права зрабіць рэальным!

Ніякія пастановы зьверху, накіданыя сялянству без ягонай згоды і бяз уліку ягоных інтарэсаў, палажэньне істотна ня зьменяць. Гэта трэба зразумець і партыйным кіраўніком Беларусі. Няхай яны параўнаюць, напрыклад, сельскагаспадарчыя справы ў Беларусі і ў суседняй Польшчы і зробяць адпаведны высноў.

А. З.

Вайна ў Ветнаме

Узмацненьне ваенных дзеяньняў у Ветнаме выклікае што раз большую крытыку пад адрасам замешаных у канфлікце бакоў і ўздымае дыскусію над пытаньнем: дзе-ж выхад із створанага палажэньня?

З надыходам пэрыяду дажджоў камуністычныя партызаны Вет-Конгу актывізавалі свой наступ на ўмацаваныя пункты паўдзённа-ветнамскага ўрадавага войска, а таксама на амэрыканскія ваенныя базы. Паўдзённа-ветнамскі ўрад папрасіў узмацненьня амэрыканскай ваеннай дапамогі. Амэрыканцы перакідаюць у Ветнам новыя вайсковыя падмацаваньні і значна пашырылі налёты свае авіяцыі на стратэгічныя аб'екты на тэрыторыі камуністычнага Паўночнага Ветнаму і на канцэнтрацыі камуністычных партызанаў у Паўдзённым Ветнаме. Баі адбываюцца кожны дзень і абодва бакі маюць вялікія страты забітымі й параненымі.

Дасюль усе заходнія прапановы разьвязаць ветнамскую праблему шляхам перамоваў былі адкінутыя камуністымі. Яны не згадзіліся на перамовы, калі амэрыканцы спынілі былі дзеля гэтай мэты бамбардаваньне Паўночнага Ветнаму, яны не згадзіліся таксама прыняць місію краінаў Брытанскай Супольнасьці Нацыяў, якая хацела узяць на сябе ролю пасярэдніка ў разьвязаньні канфлікту. Яны адкінулі й прапанову Генэральнага Сакратара Арганізацыі Аб'едналых Нацыяў У Тана аб ягоным асабістым пасярэдніцтве.

Гэтая ваяўнічая пазыцыя камуністых выходзіць, бясспрэчна, з Пэкіну. Але, ня гледзячы на савецка-кітайскія разнагалосьсі, усё паказвае на тое, што й Маскве залежыць на прадаўжэньні вайны ў Ветнаме. Масква адкінула ня толькі мірную ініцыятыву ангельскага прэм'ера Вільсана, але, паводля апошніх паведамленьняў, дала ў распараджаньне Паўночнага Ветнаму мадэрныя савецкія супрацьпаветраныя ракеты, пад якія ў Паўночным Ветнаме ўжо закончанае будаўніцтва запускавых базаў.

Прэзыдэнт ЗША Джонсан далей трымае дзьверы адкрытымі для перамоваў без якіх-небудзь папярэдніх умоваў. Ня гледзячы на гэта, ў самой Амэрыцы хапае крытыкаў ягонае палітыкі ў Паўдзённа-Ўсходняй Азіі. У адкрытай дыскусіі, якая цяпер вядзецца ў Амэрыцы, высоўваюцца тры альтэрнатывы. Былы кандыдат на прэзыдэнта Бары Голдўотэр, выступае з прапановай, каб Амэрыка пашырыла ваенныя апэрацыі за цяперашнія межы, паддаўшы бамбардаваньню сталіцу Паўночнага Ветнаму Ганой і ейныя ваколіцы, дзе канцэнтруецца палітычная й індустрыяльная сіла камуністычнага агрэсара, а таксама магчыма й тэрыторыю камуністычнага Кітаю. Вашынгтон гэта адкідае, бо ня хоча пашыраць канфлікту.

Супрацьлежная да гэтай альтэрнатыва — безадкладны, аднабаковы выхад амэрыканцаў з Паўдзённага Ветнаму — таксама мае мала прыхільнікаў. Гэтую альтэрнатыву падтрымоўваюць нязначныя групы радыкальных пацыфістых, левых сацыялістых і пракамуністых, якія ня маюць амаль ніякага ўплыву.

Трэйцяя альтэрнатыва, падобная да другой, але паднесеная ў больш прыгожай форме, палягае ў дамаганьні безадкладных перамоваў з камуністымі, спыненьня амэрыканскіх паветраных налётаў для доказу свае добрай волі і як першага кроку для канчатковага выхаду зь Ветнаму. Гэтая альтэрнатыва мае больш паважных прапагатараў у асобе сэнатара Вільяма Фулбрайта й яшчэ некалькіх сэнатараў з левага крыла

(Заканчэньне на 2-ой бач.)

Ідэялягічнае змаганьне ў Югаславіі

Працэс лібэралізацыі камуністычных краінаў усё яшчэ натыкаецца на супраціў з боку ўрадава-дагматычных колаў. Нават Югаславія, найбольш «лібэральная» з усіх камуністычных краінаў, не зьяўляецца ў гэтым дачыненьні выняткам.

На Югаславію, якая **стаіць на найбольш правым** крыле сярод камуністычных краінаў, арыентуецца шмат камуністычных лідараў Эўропы. Цікава адзначыць, што ў сваім падарожжы па сталіцах краінаў Усходняе Эўропы, у часе наведваньня СССР, 20-га чэрвеня югаслаўскі камуністычны лідар Тыта здаецца ўпяршыню зрабіў афіцыйную візыту ў сталіцу Беларусі Менск. Палітычнае значэньне гэтага кроку пакуль-што цяжка інтэрпрэтаваць.

Тым часам у самой Югаславіі працягваецца ідэялягічнае змаганьне. Нядаўна ўва ўсім сьвеце стаўся ведамым выпадак з Міхайлам Міхайлавам, літаратуразнаўцам і выкладчыкам філязофскага факультэту ў Задары — Дальмацыя. Малады югаслаўскі навуковец, аўтар апублікаваных ў белградзкім тыднёвіку «Дело» нарысаў «Лета Маскоўскае», быў засуджаны на дзесяць месяцаў турэмнага зьняволеньня за абразу Савецкага Саюзу. Міхайлаў у сваіх нарысах адзначыў, што канцэнтрацыйныя лягеры ў Савецкім Саюзе зьявіліся яшчэ задоўга да таго, як іх пачаў арганізаваць у Нямеччыне Гітлер, а таксама, што савецкі ўрад праводзіў палітыку гэнацыду яшчэ да другой сусьветнай вайны.

Але ўлады памыліліся, калі яны ўважалі, што прысуд Міхайлаву зробіць уплыў на маладую югаслаўскую інтэлігенцыю, змусіць яе спыніць змаганьне за далейшую лібэралізацыю югаслаўскага рэжыму і адмовіцца ад крытыкі тэарэтычных асноваў і практыкі камуністычнага ладу.

Так, напрыклад, пасьля арышту Міхайлава, загрэбскі філязофскі часапіс «Праксіс» у сваім другім нумары шматзначна пісаў:

«У нас у краіне ёсьць людзі зь вельмі чулым верхнім накрыцьцём скуры; людзі, якія ня церпяць найменшага ўколу; людзі, якія хочуць ператварыць правасудзьдзе ў нейкі дэрматалягічны інстытут, які ахоўваў-бы іхную зашмат чулую скуру.»

Часапіс «Праксіс» — орган маладой інтэлігенцыі — меў усе асновы так пісаць. Выпадак зь Міхайлавам — гэта не адзіночная зьява. Аб гэтым здарэньні пісала ўся сусьветная прэса. Але ня менш ведамы, напрыклад, той факт, што за апошнія два гады ў галоўным горадзе Славэніі — Любляне — былі забароненыя тры пэрыядычныя органы прэсы, адно апавяданьне і адзін фільм. У Сараеве быў забаронены паказ фільму «Горад». У Белградзе ня выдаецца больш тыднёвік «Данас». Два белградзкія выдавецтвы адмовіліся друкаваць новую аповесьць маладога чарнагорскага пісьменьніка Міодрага Булатовіча «Герой вярхом на асьле», хоць аповесьць, якая аб'ектыўна адлюстроўвае партызанцкую вайну ў Чарнагорыі, — публікавалася ўжо ў адным зь югаслаўскіх часапісаў.

Ня цяжка дадумацца, хто галоўны ініцыятар усіх гэтых і ім падобных забаранялных мерапрыемстваў. Гэта — кіраўніцтва югаслаўскай кампартыі, у тым ліку і асабіста — Тыта.

У навагоднім пасланьні ў 63-ім годзе Тыта гаварыў: «Палажэньне ў нашым літаратурным і маральна-палітычным жыцьці зусім не такое, якое мусіла-б [illegible] тве шмат чужога, нясумяшчальнага з нашай сацыялістычнай этыкай.»

21-га студзеня таго-ж году, зьвяртаючыся да Зьезду Саюзу народнай моладзі, Тыта сказаў:

«Невялікая колькасьць бясплодных інтэлігентаў, асабліва ў літаратуры, мастацтве і фільме, блукае вонках нашае сацыялістычнае сапраўднасьці... Марксізм для іх застарэў... Яны хацелі-б чагосьці новага...»

Ад 11-га лютага гэтага году, прыймаючы ў сябе прадстаўнікоў пракуратуры, Тыта запатрабаваў у іх арышту Міхайлава, назваўшы яго рэакцыянэрам і паклёпнікам ды заўважыў пры гэтым, што ён мае ўражаньне, што ў Югаславіі дзейнічае цэлая арганізацыя працаўнікаў рэжыму, якая мае сваіх людзей у колах інтэлігенцыі.

Гэтыя выкрыкі й рэпрэсыўныя мерапрыемствы не зрабілі ўплыву — як мы ўжо адзначылі — на наважанасьць інтэлігенцыі працягваць змаганьне за лібэралізацыю, карыстаючыся тымі гарантыямі правоў і свабодаў, якія даюцца ў новай югаслаўскай канстытуцыі. Гэта можна бачыць з тае палемікі, якую вядзе загрэбскі часапіс «Праксісі» з афіцыйнымі партыйнымі коламі.

7-га лютага загрэбская газэта «Віеснік» апублікавала даклад Марка Трыпала, сакратара загрэбскага гаркому. Трыпала войстра нападаў на аднаго з рэдактараў «Праксісу» — Данілу Пэёвіча — які цьвердзіў у сваім артыкуле, што «авангардную ролю ў нашым грамадзтве павінна адыгрываць інтэлігенцыя».

Пэёвіч адказаў артыкулам, апблікаваным у тым-жа «Віесніку» 21-га лютага. «Я хацеў-бы, каб мне хто-небудзь вытлумачыў, — пісаў Пэёвіч, — чаму адныя людзі праз 20 гадоў пасьля вызваленьня апрацоўваюць палі, будуюць фабрыкі, пішуць кнігі, малююць карціны, а іншыя — толькі «прафэсыйна кіруюць масамі?»

У другім нумары часапісу «Праксіс» адзін зь ягоных рэдактараў, Руды Супэк, ізноў падняў пытаньне аб прафэсыйных палітыках.

«Падобна таму, як культура пры сацыялізьме ня можа заставацца прывілеем нешматлікіх выбраных, — пісаў Супэк, — так і палітыка, кіраўніцтва грамадзкімі справамі, ня можа заставацца манаполем замкнутага кола асобаў.»

А ў артыкуле «Догма ці філязофія», апублікаваным у тым-жа нумары часапісу «Праксіс», малады філёзаф Данко Грліч, пратэстуючы супраць накіданьня догмаў, заявіў:

«Калі якая-небудзь думка накінутая як абавязковая для ўсіх, калі яна абвешчаная абсалютнай праўдай, калі яна застаецца ў рамках чагосьці, што раз назаўсёды абвешчана «непагрэшным», калі гэтая думка выключае ўсякія сумлевы і незалежныя пошукі, калі яна страціла характар пытаньня, пастаўленага на абмеркаваньне — дык як яе наагул можна ўважаць за думку».

У першай палавіне травеня ў Белградзе адбываўся [illegible] зьезд [illegible] Сэрбіі. Выступаючы на гэтым зьезьдзе, адзін зь кіруючых партапаратчыкаў, Мілойко Друловіч, заявіў:

«У некаторых тэарэтычных працах і артыкулах можна заўважыць імкненьне фэтышызаваць ролю інтэлігенцыі ў грамадзьве, як нейкай духовай эліты. Інтэлігенцыя разглядаецца, як пласт насельніцтва, абавязак якога — разважаць і крытыкаваць існуючы лад і ягоныя ўстановы. Некаторыя зь іх проста спаборнічаюць ў паказаньні «мужнасьці», у цьверджаньні чагосьці, што супярэчыць «афіцыйнай лініі».

Відаць, Друловіч меў на ўвазе артыкулы ў «Праксісе» і падобныя да іх паводля духу выказваньні ў іншых выданьнях.

Трэба сказаць, што маладыя філёзафы, якія групуюцца навокал часапісу «Праксіс», пазнаёміліся ўжо ня толькі з нападамі на сходах і ў прэсе, але і зь іншымі няпрыемнымі вынікамі сваіх незалежных паводзінаў. У кастрычніку мінулага году загрэбскі суд разьбіраў справу супрацоўнікаў рэдакцыі часапісу Данко Грліча і Міляна Кангргі. Гэтыя філёзафы абвінавачваліся ў тым, што далі вельмі войструю рэцэнзію на кнігу прафэсара дагматыка Алега Мандыча «Агляд дыялектычнага матарыялізму». Суд засудзіў абодвух на грашовыя штрафы.

Грліч і Кангрга выйшлі яшчэ лёгка. Два супрацоўнікі забароненага люблянскага часапісу «Пэрспэктыва» і Мі[illegible] за турэмнымі кратамі, прычым апошняму — калі Вярхоўны Суд Харватыі адхіліць ягоную скаргу — давядзецца зноў сядзець у турме.

Адзін малады паэт пісаў у люблянскай студэнцкай газэце «Трыбуна» наступнае:

«...Культура стаптаная.
Наступае палітыка,
Зьнішчаючы ўсё на шляху.»

Зрэштай, гэты малады паэт быў вельмі пэсымістычны. Культура й свабодная, незалежная думка ўмеюць вытрымоўваць удары і нават пераходзіць у наступ.

ВАЙНА Ў ВЕТНАМЕ

(Заканчэньне з 1-й бач.)

ла партыі прэзыдэнта Джонсана. Сэнатар Фулбрайт уважае, што камуністым трэба прызнаць належную кампэсацыю, калі яны адмовяцца ад перамогі зброяй. **Гэта — палітыка** адмовы ад усякага супраціву пашырэньню камунізму. Яе, на шчасьце, адкідае вялізарная бальшыня як амэрыканскага Кангрэсу, гэтак і амэрыканскай грамадзкасьці.

Зусім ясна, што выхад амэрыканцаў зь Ветнаму перад спыненьнем камуністычнай агрэсіі азначаў-бы недатрыманьне забавязаньняў ЗША ў дачыненьні да гэтай краіны і быў-бы шкодным інтарэсам Амэрыкі і ўсяго вольнага сьвету. Паўдзённы Ветнам стаўся ахвярай магутных камуністычных агрэсараў і таму быў змушаны зьвярнуцца па дапамогу да свайго саюзьніка ЗША. І хоць паўдзённа-ветнамская армія змагаецца за незалежнасьць свае краіны больш адважна і рашуча, як пра гэта думалася раней, без амэрыканскай дапамогі яна абараніцца ня здолее. Выхад Амэрыкі з Паўдзённага Ветнаму падарваў-бы да яе давер, як да саюзьніка, ува ўсіх краінах Паўдзённа-Ўсходняй Азіі, а гэта адкрыла-б [illegible] заваёвы камуністымі ўсяго гэтага раёну.

Таму Амэрыканцам застаецца адзіная магчымасьць — і яе прытлімваецца прэзыдэнт Джонсан — рабіць супраціў камуністычнай агрэсіі да таго часу, пакуль Пэкін і Ганой пераканаюцца ў бэсперспэктыўнасьці сваіх агрэсыўных дзеяньняў і згодзяцца на перамовы, у выніку якіх была-б гарантаваная незалежнасьць Паўдзённага Ветнаму. Гэта той мінімум, ніжэй якога йсьці нельга, калі Захад ня хоча атрымаць яшчэ аднэй вялікай паразы.

Ю. Д.

Новыя дасягненьні ЗША у космасе

3-га чэрвеня Злучаныя Штаты запусьцілі касьмічны карабель «Джэмінай-4» з двума касманаўтамі — маёрамі Макдівідам і Ўайтам. Касмічны карабель прабыў у касмічнай прасторы 98 гадзіны і зрабіў за гэты час 62 палёты навокал зямлі.

Падрыхтаваньне да запуску і сам запуск карабля адбыўся на вачох ўсяго сьвету. Пры дапамозе амэрыканскага камунікацыйнага спадарожніка «Эрлі Бэрд» тэлевізыйныя перадачы пра запуск «Джэмінай-4» былі добра бачныя і ў Эўропе.

У часе палёту пілёт маёр Ўайт вышаў з «Джэмінай-4» ў касьмічную прастору і прабыў там 20 хвілін — на працягу ўсяго палёту над тэрыторыяй Злучаных Штатаў ад Ціхага да Атлянтычнага акіяну. Ўайт быў спалучаны з караблём фалам даўжынёй 8 мэтраў і аддаляўся ад карабля на гэтую адлегнасьць. Прычым, у адрозьненьне ад падобнага экспэрымэнту савецкага касманаўта Леонава, Ўайт мог кіраваць сваім рухам у прасторы пры дапамозе адмысловага ракетнага ўладжаньня, якое ён меў у сваіх руках.

Прадугледжаная на другім палёце навокал зямлі спроба зьбліжэньня з другой ступеняй ракеты носьбіта «Тытан-2» не ўдалася, бо арбіта ракеты носьбіта набліжалася да Зямлі з большай хуткасьцяй, як прадбачвалася.

Пілёты «Джэмінай-4» выканалі ў часе палёту праграму фатаграфаваньня хмараў і паверхні зямной кулі, вымярэньня радыяцыі ўнутры і вонках карабля, дасьледваньня магнітнага поля Зямлі і электра-статычных зарадаў, якія награмаджваюцца на паверхні карабля, і іншыя экспэрымэнты.

Касманаўты паведамілі, што ў часе палёту яны сустрэлі на сваім шляху іншы штучны спадарожнік. Прыпушчаюць, што гэта быў амэрыканскі спадарожнік «Пэгас».

Пасьля чатырохдзённага палёту карабель апусьціўся на ваду ў Атлянтычным акіяне ў раёне Батамскіх астравоў.

Лекары, якія аглядалі касманаўтаў Макдівіда і Ўайта, паведамілі, што касманаўты знаходзяцца ў лепшым стане здароўя, чымся ўсе іхныя папярэднікі пасьля больш кароткіх палётаў. Лекары выказаліся вельмі аптымістычна адносна магчымасьці даўжэйшага прабываньня чалавека ў космасе.

Гэты касьмічны палёт разглядаецца як вялікае дасягненьне амэрыканцаў у справе асваеньня чалавекам космасу. Амэрыканцы задаволеныя ім і таму, што ён фактычна зраўнаў дасягненьні ЗША і СССР у спаборніцтве за асваеньне космасу. Такой думкі прытрымліваецца й прэса розных заходніх краінаў. Лёнданскі «Сандэй Таймс» пісаў, напрыклад: «Найважнейшы вынік палёту «Джэмінай-4» наступны: Калі Амэрыка пачала выконваць праграму касьмічных палётаў, ейнае адставаньне ў гэтай галіне ад Савецкага Саюзу вымяралася гадамі. Цяпер гэтае адставаньне ў часе — ня больш за два-тры месяцы».

Швэдзкая газэта «Свэнска Дагблядэт» пісала: Абодва гіганты — Савецкі Саюз і Злучаныя Штаты — цяпер прыблізна зраўняліся ў вывучэньні й асваеньні касьмічнае прасторы. Трэба чакаць, што Савецкі Саюз ужо цяпер падрыхтоўвае новыя й яшчэ больш ашаламляльныя дасягненьні ў гэтай справе. Але хто зь іх першы дасягне Месяца? Гэтае пытаньне і далей застаецца адкрытым».

Парыская газэта «Орор» пісала ў сваю чаргу: «Ёсьць адно няведамае, што ў ваднолькавай ступені хвалюе як Амэрыку, так і Савецкі Саюз. Колькі часу чалавек можа пражыць ў стане бязважкасьці? Прыпушчаецца, што калі чалавек здолее пражыць у касьмічным «вакууме» 15 дзён, дык, фізіялягічна, палёт на Месяц ня будзе рызыкоўным, ня будуць мець рызыкі й спробы наведаць іншыя суседнія планэты».

Дырэктар амэрыканскай управы ў справе аэранаўтыкі й дасьледваньня касьмічнае прасторы Ўэбб у дакладзе прэзыдэнту Джонсану паведаміў, што ў гэтым годзе будзе зноў зробленая спроба ажыцьцявіць сустрэчу ў космасе двух аб'ектаў.

Праграма гэтага касмічнага палёту ўлучае спробу злучэньня на арбіце касьмічнай станцыі тыпу «Джэмінай» з ракетай «Аджына».

(Заканчэньне на 3-й бач.)

МАСЕЙ СЯДНЁЎ

РАМАН КОРЗЮК

(*Працяг*)

Адчыніліся дзьверы. Што гэта я? У камэру ўвайшлі пракурор і начальнік турмы. Яны рабілі свой чарговы абход. Пракурор, аглядаючы камэру, кінуў вокам на хлеб і запытаўся, чаму Камоцкая ня есьць. Такое, нібыта бацькоўскае пытаньне, прыхільна наставіла Валю да пракурора. Пракурор у форме НКВД, быў яшчэ малады чалавек, з дробнымі рысамі твару, з маленькай, бруднага колеру, бародкай і маленькімі сьвінцовымі вачыма. Увесь ён быў падобны на рэвалюцыянэра царскіх часоў, якіх часта прыходзілася бачыць Валі на фотоздымках і якіх яна лічыла гуманнымі і вельмі энэргічнымі людзьмі.

— Па якому артыкулу вы абвінавачваецеся? — запытаў ён і падрыхтаваўся запісваць у маленькі блёкноцік, які ён трымаў на руках.

— Я ня ведаю, — адказала Камоцкая.

— Як так! — зьдзівіўся пракурор. — Калі вы арыштаваныя?

— Учора.

— Былі на допыце?

— Так.

— Гм-м... Добра... Ваша прозьвішча?

— Якія скаргі, жалобы? — пабеларуску й парасейску запытаўся пракурор, пры гэтым у беларускім слове «скаргі» ён вымавіў «г» парасейску.

— Ніякіх. Я хацела-б толькі, каб мяне перавялі ў агульную камэру.

— Гэта залежыць ад вашага сьледчага.

Пракурор і начальнік турмы выйшлі, а за імі глуха зачыніліся абабітыя зялезам дзьвечы. Валя засталася зноў адна, але вярнуцца да сваіх ранейшых думак яна ўжо не магла.

Настала дзесятая гадзіна, ложак аўтаматычна адклаўся і зьняможаная Валя Камоцкая лягла спаць.

14.

У манастыры аб арышце Валі Камоцкай даведаліся на наступны-ж дзень. Калі сьцямнела, прыехала НКВД за рэчамі. Забрала ўсе Валіны кнігі, у тым ліку некалькі тамоў Леніна, лісты, фотаздымкі і навет канспэкты. Апісалі ўсё гэта і зьвярнуліся да жыхарак манастыра з просьбай падпісаць пратакол, але ніхто з прысутных, — а былі дома якраз усе, — не захацеў падпісвацца, і толькі, пасьля некаторага ваганьня, згадзілася прыкласьці сваю руку Роза Шкляр. Ніхто не хацеў, каб ягонае прозьвішча фігуравала ў НКВД. Дый самой Камоцкай было шкада, хоць ад таго, падпішысься ты ці не, лёс Камоцкай, ведама, ня зьменіцца. Дармо, што Камоцкай у манастыры як-бы й ня любілі, цяпер, калі зь ёю нешта сталася, кажны шкадаваў яе. Дый ня любілі яе можа болей за праўду, якую яна рэзала ў вочы, і за прасталінейнасьць. Затое ў душы аддавалі ёй належнае за яе станоўкасьць, шчырасьць і адвагу. У асобе Камоцкай нельга было адмовіць чалавека з своеасаблівай жыцьцёвай філязофіяй і цьвёрдым паглядам на рэчы. Гэтай сваёй якасьцяй яна выклікала павагу навет у сваіх няпрыхільнікаў.

У хаце без Камоцкай стала неяк пуста. Ейны ложак, што стаяў каля сьцяны, здавалася, дакорліва глядзеў на кажнага і як-бы абвінавачваў у нечым. Над ложкам на сьцяне вісеў у рамачках невялічкі, вельмі стары партрэцік яе бацькоў, якога людзі з НКВД ня ўгледзелі, або пасароміліся знаць. Зь яго ўніз глядзелі вочы пажылых людзей і як быццам шукалі кагосьці і, не знайшоўшы, смуціліся той бацькоўскай журбою, якую так не прыкмячаюць і не разумеюць іхныя дзеці. У Ларысы набягалі слёзы, Дзічкоўская мужна маўчала, а Роза Шкляр з Аўсеевай рабілі розныя здагадкі аб прычыне арышту Камоцкай і спрачаліся між сабой. Праўда, з пэўнасьцяй ніхто яшчэ ня мог сказаць, што Камоцкая арыштаваная (Цыпіна на занятках у інстытуце нікому не сказала, што Камоцкую павялі зь ейнай кватэры). Дзяўчаты дагадаліся аб арышце Камоцкай толькі па тых гасьцёх, што нечакана завіталі да іх. У гасьцей Дзічкоўская не пабаялася навет запытацца, што з Валяй і дзе яна зараз знаходзіцца. Госьці нічога на гэта не адказвалі.

— Можа яна ўтапілася, ці што? Дык мы хоць аб гэтым хацелі-б даведацца.

— Тапельцамі ніхто ня цікавіцца, як вы самі ведаеце, — толькі ўсяго і буркнуў адзін з гасьцей.

Лагоўская страту сяброўкі перажыла неяк адразу, у вадзін мамэнт, і ўжо займалася сваімі навукамі. Але агульная засмучонасьць і прыгнечанасьць не праходзілі. Плян сьвяткаваньня дня Кастрычніцкай рэвалюцыі дзеля гэтага дзяўчатамі не абмяркоўваўся, адкладваўся на пазьнейшае. Дзяўчаты хацелі запрасіць да сябе на сьвята колькі студэнтаў і павесяліцца хоць раз у год. Прадбачалася і выпіўка з закусонам. Пісаліся ўжо імёны хлопцаў, якіх варта было запрасіць, але згоды тут паміж дзяўчатамі ня было: тая хацела аднаго, іншая — другога. Чакалі ўсё Валі Камоцкай, калі яна, нарэшце, прыпляцецца з «блуду» і дапаможа ім вырашыць такое немалаважнае пытаньне, як хлапцоўскае пытаньне. Думалі, што Валя «сядзіць» у Корзюка, але чамуж-бы яна тады ня прыходзіла на заняткі? У кажным разе, да прыходу гасьцей ніхто ня думаў, што з Валяй сталася нешта сур'ёзнае. Аж тут адбылося во нешта нязвычайнае, непрадбачанае. Госьці з НКВД пакінулі ў манастыры за сабою цень трывогі, страху і няпэўнасьці. Не пасьпеў манастыр, як сьлед, ажыць ад кіраўскіх дзён, як нешта новае.

Але першае несамавітае ўражаньне прайшло, наступіў позьні вечар, кажны пачаў рабіць нешта сваё, рыхтавацца да заняткаў, і такім парадкам, усталявалася як-бы нармальнае жыцьцё ў манастыры. Дзічкоўская загнала ўсіх на ложкі і пачала праціраць падлогу. Яе чарод прыбіраць у пакоі выпадаў на заўтра, і яна хацела ўсё зрабіць сягоньня нанач. Лагоўская абуралася, што мыцьцё пачалося цяпер, калі трэба ўжо спаць, падлога ня высахне добра, і трэба будзе дыхаць вільготным паветрам усю ноч. Але Дзічкоўская на гэта не зьвяртала ніякай увагі, шаравала падлогу яшчэ з большым імпэтам, гаварыла, што нічога нікому ня станецца, а наверх усяго яшчэ й дадала:

— Трэба-ж выгнаць паганы дух пасьля такіх адведзінаў! Як ты думаеш? Інакш — затхнемся! Вось табе й ня мый! Дый сьвята на носе, апрача таго.

— Ну, тады мусіш выпаліць у печы!

— Калі ты прынясеш дровы!

Нехта пачаў стукаць у дзьверы. Дзічкоўская адаткнула падол вяскоўага андарака, які яна надзела на час мыцьця,

А. Аўтарханаў:

Камуністычная праграма дэнацыяналізацыі нацыянальнасьцяў СССР

(Заканчэньне з папярэдніх нумароў)

Гэтак званы «сувэрэнітэт» саюзных рэспублікаў як быў так і застаецца фікцыяй. Аднак, існуе палажэньне няпісанага права, у сілу якога розныя рэспублікі карыстаюцца рознай ступеняй самастойнасьці ў справе ўнутранага самакіраўніцтва.

Ад пачатку 30-ых гадоў партыя адмовілася ад сваёй першапачатковай праграмы ліквідацыі «фактычнай няроўнасьці» нацыянальнасьцяў СССР ў галіне эканомікі й культуры, падпарадкаваўшы ўвесь комплекс нацыянальнага пытаньня інтарэсам новага павароту ў палітыцы партыі — ліквідацыі нэпу, прысьпешанай індустрыялізацыі і суцэльнай калектывізацыі. У той час, як суцэльная каелктывізацыя праводзілася ўсюды, індустрыялізацыя праводзілася выбарачна, выходзячы з двух матываў: эканамічнай эфэктоўнасьці капіталаўкладаў і ваенна-стратэгічнай мэтазгоднасьці выбраных раёнаў, што прывяло фактычна, да індустрыялізацыі РСФСР і ігнараваньня ня толькі эканамічных але й культурных патрэбаў нацыянальных рэспублікаў, якія знаходзяцца на ўскраінах. У выніку гэтага, эканамічная й сацыяльна-культурная дыстанцыя паміж расейскім і нерасейскімі народамі ня толькі ня зьменшылася, а, наадварот, павялічылася, стварыўшы такое палажэньне, калі мы можам гаварыць у дакладным сэнсе гэтага слова аб наяўнасьці адсталых «маларазьвітых краінаў» ўнутры самой кмуністычнай імпэрыі — гэта амаль палавіна саюзных рэспублікаў (у тым ліку і Беларусь) і ўсе гэтак званыя «аўтаномныя рэспублікі», якія зьяўляюцца аграрнымі краінамі з пасобнымі прамысловымі пунктамі з пераважна расейскім насельніцтвам.

Пэўна, КПСС будавала ў паасобных рэспубліках прамысловыя прадпрыемствы, але паводля строгага прынцыпу «спэцыялізацыі» й «каапэраваньня», што азначае ператварэньне эканомікі дадзенай рэспублікі ў спэцыялізаваны прыдатак да агульнай эканомікі мэтраполіі, або ў крыніцу сыравіны, ці дастаўшчыка паўфабрыкатаў, дэталяў да машынаў і адмысловага абсталяваньня. Агулам кажучы, ніякіх «нацыянальных эканомікаў» няма (савецкая эканамічная навука нават ня ведае такой тэрміналёгіі), ёсьць толькі спэцыялізаваныя галіны ўсесаюзнай прамысловасьці на тэрыторыях саюзных рэспублікаў. Увесь прыбытак ад прамысловасьці і падатак з абароту саюзных рэспублікаў ідзе ў Маскву.

КПСС праводзіць новы курс — «інтэрнацыяналізацыю» (замест ранейшай «карэнізацыі») эканомікі нацыянальных рэспублікаў, у выніку чаго ўжо цяпер ў бальшыні саюзных рэспублікаў і ўва ўсіх аўтанамных рэспубліках насельніцтва падзяляецца на расейскія гарады і нацыянальныя вёскі. «Інтэрнацыяналізацыя» праводзіцца мэтадам масавай, арганізаванай і не заўсёды дабраахвотнай міграцыі Расейцаў, Украінцаў, а таксама й Беларусаў у раёны новых прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемстваў. Найбліжэйшая палітычна-практычная мэта новага курсу «інтэрнацыяналізацыі» нацыянальных рэспублікаў — гэта шчыльнае акружэньне мясцовага нацыянальнага насельніцтва чужаземнай клясай імпэрскіх каляністых, якія ў выпадку паважнага савецкага каляніяльнага крызісу апынуцца ўжо ў сілу свайго палажэньня й паходжаньня на баку імпэрскага ўраду.

Далёкасяжная палітычная мэта «інтэрнацыяналізацыі» нацыянальных рэспублікаў — гэта іхная дэнацыяналізацыя, ператвараючы паступова нацыянальную бальшыню карэннага насельніцтва ў нацыянальную мяншыню, каб падрыхтаваць умовы для перагляду у тэй ці іншай форме статусу самых нацыянальных рэспублікаў. Партыя ўжо дамагалася дэнацыяналізацыі дзьвюх саюзных і 12-ці аўтономных рэспублікаў, у якіх карэннае насельніцтва ўжо складае мяншыню, так што як нацыянальныя рэспублікі яны існуюць толькі паводля назвы.

Тая самая палітыка «інтэрнацыяналізацыі» праводзіцца і ў галіне культуры. Формула «культура нацыянальная паводля формы й сацыялістычнага паводля зьместу» не афіцыйна, але фактычна пераглядаецца ў тым сэнсе, што нацыянальная форма (мова, звычаі, традыцыі) прызнаецца засуджанай на зьнікненьне ў інтарэсах тэй-жа «інтэрнацыяналізацыі», так што практычна праводзіцца палітыка «культуры інтэрнацыянальнай паводля формы, камуністычнай паводля зьместу», дзе «інтэрнацыяналізм» зьяўляецца псэўданімам русыфікацыі.

Ёсьць шмат сымптомаў, якія гавораць аб тым, што палітыка дэнацыяналізацыі сустракае супраціў як сярод Расейцаў у выглядзе расейскага патрыятызму, што афіцыйна **не** асуджаецца, так і сярод нерасейскіх народаў у выглядзе росту мясцовага патрыятызму, што ня **толькі** асуджаецца, але й перасьледваецца. Гэтым тлумачыцца сталае падкрэсьліваньне як у праграме партыі, так і ў ейных інтэрпрэтацыях ў партыйнае прэсе, неабходнасьці ўзмацненьня змаганьня супраць усіх відаў мясцовага нацыяналізму, у той час як аб «вялікадзяржаўным шавінізьме» нідзе ні слова не гаворыцца.

Вядучай і найбольш характэрнай рысай ў сусьветнай палітыцы пасьляваеннага пэрыяду сталіся два параленьныя працэсы, але ў супрацьлежных кірунках — у зоне заходняга імпэрыялізму адбыўся канчальны развал вялікіх каляніяльных імпэрыяў, вынікам чаго было стварэньне дзесяткаў маладых свабодных і незалежных дзяржаваў у Азіі й Афрыцы, у той час як у зоне камуністычнага імпэрыялізму ня толькі захавалася але й пашырылася найвялікшая з каляніяльных імпэрыя новага тыпу — гэта эўразыйская савецкая імпэрыя.

Надыходзіць час, калі лідары савецкай імпэрыі адчуюць, як гэта небасьпечна быць адзінай імпэрыяй ў сьвеце бяз імпэрыяў і каленіяў. Ідэі нацыянальнага вызваленьня, якія савецкія камуністыя падтрымоўвалі і распальвалі ў тылу заходніх каляніяльных дзяржаваў, пачынаюць мець сваё рэха ўжо унутры савецкай імпэрыі, ператвараючы савецкае нацыянальнае пытаньне ў паважную савецкую **нацыянальную** праблему.

Новыя дасягненьні ЗША ў космасе

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

Сустрэча ў космасе й злучэньне не ўваходзіць у праграму наступнага касьмічнага палёту, які заплянаваны на верасень гэтага году. Гэты палёт касьмічнай станцыі «Джэмінай» павінен трываць сем або восем дзён. У часе палёту з касьмічнай станцыі будзе катапультаваны кантэйнар, пасьля чаго касманаўты пачарзе будуць выходзіць з кабіны карабля і рабіць спробы прыблізіцца да кантэйнара.

Паводля словаў Ўэбба, апошні палёт касьмічнага карабля «Джэмінай-4» дае паважныя падставы ўважаць, што цяпер ёсьць магчымасьць рабіць даўжэйшыя палёты. Апрача таго, ён паказаў, што чалавек можа манэўраваць у прасторы, каб рабіць рамонт, агляд, зьмену экіпажу і праводзіць выратавальныя апэрацыі.

16-ты Зьезд Згуртаваньня Беларусаў Канады

Зьезд адбыўся 5 чэрвеня ў Беларускім Рэлігійна-Грамадзкім Цэнтры ў Таронто. Адчыніў Зьезд і прывітаў дэлегатаў і сяброў яго старшыня ЗБК д-р Барыс Рагуля. У прэзыдыюм Зьезду былі выбраны: на старшыню сп. К. Акула, на сэкратара сп. А. Монід і сп. А. Протас як сябра.

Зьезд правёў вялікую работу, разгледзіўшы й прадыскутаваўшы 10 пунктаў парадку дня. Былі заслуханы даклады Галоўнай Управы, аддзелаў ЗБК й Нагляднай Рады, на прапазыцыю якой было ўдзелена абсалюторыюм з падзякай уступаючай Галоўнай Управе.

У кіраўнічыя й кантрольныя органы ЗБК былі выбраны: у Галоўную Ўправу мгр. А. Грыцук на Старшыню, д-р Раіса Жук Грышкевіч на сакратара й сп. А. Монід на скарбніка;

у Наглядную Раду д-р Б. Рагуля і сп .сп. А. Маркевіч і К. Акула;

у Сяброўскі Суд сп. сп. А. Протас, К. Акула й Б. Лішчонак.

Зьезд пастанавіў прыняць удзел у сьвяткаваньні сотнай гадавіны канадзкай дзяржаўнасьці, якая прыпадае на 1967 год, дзеля чаго была пакліканa адумысловая камісія ў складзе: д-р Раіса Жук-Грышкевіч, мгр. А. Грыцук і д-р В. Жук-Грышкевіч.

Зьезд закончыўся адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Ж.

Канцэрт паняволеных народаў у Еркшыры

(Ангельшчына)

Сёлета чарговы канцэрт, ладжаны Камітэтам Паняволеных Народаў у Ёркшыры, у які ўваходзяць Беларусы, Эстонцы, Латышы, Летувісы, Вугорцы, Палякі і Ўкраінцы, што жывуць у Брадфардзе й ваколіцах, адбыўся ў сыботу 19 чэрвеня.

Вялізарная заля «Вікторыя Гол» у Ёркшыры, удэакраваная нацыянальнымі сьцятамі паняволеных народаў, была перапоўненая народам. Перад канцэртам з прамовай выступіў старшыня Камітэту Паняволеных Народаў сп. Кромбахс (Латыш). У сваёй прамове ён адзначыў, што ў часы, калі амаль усе народы Азіі, Афрыкі і Лацінскае Амэрыкі, бальшыня якіх раней ня мела свае дзяржаўнасьці, атрымалі або атрымліваюць сваю незалежнасьць, дзяржаўныя народы сярэдняй і Ўсходняй Эўропы далей прыгнятаюцца расейскім імпэрыялістычным камунізмам. Таму наша мэта ў Камітэце Паняволеных Народаў, — гаварыў прамоўца, — яднацца і разам змагацца супраць супольнага ворага нашых народаў. Хоць мовы народаў, прадстаўнікі якіх уваходзяць у Камітэт, розныя, але песьні й танцы дастаткова зразумелыя ўсім, каб быць мастом для духовай еднасьці, — закончыў сваю прамову старшыня.

У канцэрце з народнымі песьнямі й танцамі выступілі мясцовыя мастацкія сілы ўсіх нацыянальных групаў.

Прысутнічала на канцэрце шмат ангельскіх гасьцей — прадстаўнікоў мясцовых уладаў і ангельскай прэсы, якія, між іншага, шырока пісалі пра канцэрт у ангельскіх газэтах.

Пасьля канцэрту адбылося прыняцьце, на якім была нагода дакладней пазнаёміць гасьцей з праблемамі паняволеных народаў.

Янка Крушына

УВАГА! **УВАГА!**

У Выдавецтве «Бацькаўшчына» выйшлі з друку асобнай кніжкай успаміны *Пётры Сыча* пра баі пад Монтэ-Касыно

СЬМЕРЦЬ І САЛАЎІ

Успаміны гэтыя друкаваліся раней у нашай газэце, але раптоўная сьмерць аўтара не дазволіла яму іх закончыць. Таму заканчэньне, а таксама Прадмову да кніжкі, напісаў д-р Жук-Грышкевіч.

Выданьне сфінансаванае ўдавой аўтара, спадарыняй *Эльзай Сыч*. Зьвяртаемся з заклікам да былых сяброў аўтара й да ўсяго беларускага грамадзтва прысылаць замоўленьні на кнігу, каб гэтым спрычыніцца хоць да частковага пакрыцьця коштаў выданьня.

Замоўленьні просім прысылаць на адрас Выдавецтва «Бацькаўшчыны».

Кніжка каштуе паўтара даляра ці раўнавартасьць гэтай сумы ў малюце іншых краінаў. Грошы слаць на адрас:

Elisabeth Sycz, Konto Nr. 636492, Deutsche Bank, 8 München, Deutschland.

Новыя залежы нафты й газу на Беларусі

Як паведаміла радыё Масква, на Беларусі адкрытае новае, ужо другое, месцанароджаньне нафты й газу. Магутны нафтавы й газавы фантан выбухнуў на Васілісшкім участку з глыбіны тры тысячы 100 мэтраў. Якасьць нафты, як сьцьвердзілі спэцыялістыя, выдатная. Вядуцца пашукі новых нафтавых залежаў у раёнах Калінкавічы і Жыткавічы.

Аднак пацьверджаньня гэтай весткі ў савецкай прэсе знайсьці пакуль-што не ўдалося.

падняла ўгору швабру і стала пад дзьвярыма з такім разьлікам, каб, калі яны адчыняцца на хату, яна засталася за імі незаўважанай тым, хто ўвойдзе ў хату. Усе зразумелі яе намер, усьміхнуліся і голасна крыкнулі:

— Уваходзьце, калі ласка!

Дзьверы пачалі павольна адчыняцца, і Валя нарыхтавалася з швабрай. «Вось зараз некага шлёпне. А можа гэта Валя?».

У дзьвярох паказалася, аднак, незнаёмая жанчына, і Дзічкоўская, сумеўшыся, хуценька апусьціла швабру, адскочыўшы ад дзьвярэй.

— Добры вечар у хату, галубкі! — лагодна прывіталася нейкая бабулька. — Можна ў вас пабыць хвіліначку? Я вам не перашкоджу!

А вы хто такія, бабка? — запыталася Дзічкоўская. — Праходзьце, сядайце! — і яна паставіла ёй крэсла каля стала.

Бабулька асьцярожна, каб не насьлядзіць, падыйшла да стала і села на крэсла, паставіўшы на падлогу свой клумак. Усе зьлезьлі з сваіх ложкаў і паселі за сталом, разглядаючы незнаёмую. Усе чакалі, што яна скажа. Бабулька, абвёўшы ўсіх сваім маладым паглядам, загаварыла:

— Я гэта прыехала сюды з Самахвалавічаў. Я маці Міколы Саланевіча, можа ведаеце?

Саланевіча ўсе ведалі тут, як былога студэнта. Насьцярожыліся і слухалі далей бабульку ў паношаным паліто, такіхжа ботах і ў сукняным платку чырвонага колеру.

І што-ж вы хочаце? — дапытвала далей бабульку Дзічкоўская, падсядаючы да яе ўсё бліжэй і заглядаючы ёй проста ў самыя вочы.

— Казалі мне, што ў вас мусіць быць тут такая дзяўчына Валя Камоцкая.

— Ну, ёсьць, а што? — хітра вяла сьледства Дзічкоўская.

— А каторая яна тут? — ледзь усьміхнулася бабулька. — Бачаце, колькі вас тут! І ўсе разам жывяцё згодна?

— Ня скажам, каторая. Адгадайце самі, — перайшло ўжо на жарт Роза Шкляр.

Дзічкоўская, раптам пасур'ёзніўшы, перабіла Шкляр:

— Няма ў нас болей Валі Камоцкай, бабка! Была, але цяпер няма, і ня пытайце пра яе!

— А што, і зь ёю нешта сталася нядобраўе?.. Я нічога... Я толькі хацела... Можа яна ведае што пра майго Міколу... Сядзіць ён, можа-ж чулі?

На бабулькіны вочы набеглі сьлёзы. Дзяўчаты чулі і раней, што Саланевіч арыштаваны, але чуткі так і засталіся чуткамі. Чамусьці верылі, што як паехаў ён настаўнічаць, дык і настаўнічае. А цяпер сама маці гаворыць пра гэта. Незразумела было толькі, што-ж супольнага паміж Саланевічам і Камоцкай.

Бабулька выцерла сьлёзы рукавом:

— Ужо цэлы год нічога ня піша Мікола. Можа ўжо, крый Божа, яго няма і ў жывых. Аж тут дачулася гэта я во, што Мікола напісаў пісьмо Корзюку Раману, кавалеру гэтай... як яе... дзяўчыны... Камоцкай. Я была ўжо на хвацеры Корзюка, дык яго няма, а гаспадыня яго паслала мяне... прывяла мяне сюды і кінула. Кажа, што можа яна, гэтая яго дзяўчына што-кольвек ведае. Ён зь ёю любіцца ці што, казала. Дык можа як папала ёй пісьмо майго Міколы.

— А як-жа вы ведаеце, што ваш сын напісаў пісьмо Корзюку?

— Хто вам сказаў? — уставіла й сваё слова Лагоўская, папраўіўшы пэнснэ на носе.

— А гэтага ўжо, мае даражэнькія, я вам не магу сказаць, хто. Вам-жа ўсё роўна, хто! Даруйце мне, старой і дурной! Мы ўжо столькі пыталіся людзей, што здурнець можна. Пісалі і ў лягер той, дзе ён сядзіць, ды ня шлюць нічога адтуль.

— А за што яго пасадзілі?

— Хто-ж яго ведае, дзеткі. Ён-жа тут быў з вамі, дык можа вы й ведаеце, за што. Сказалі-б мне можа? Я нікому не скажу... Ня можа быць, каб наш Мікола ў чым правініўся. Не такі ён. Яблыка чужога не сарваў.

— За яблыкі, бабка, не бяруць.

— Хто-ж яго ведае. А толькі мы з сваім старым занудзіліся чыста. Як толькі ляжам спаць, дык і сьнім абодвы свайго Міколу. Пасылала я свайго старога і ў кэвэдэ — ня хоча. Кажа, што ўсё роўна нічога ня скажуць, пыталіся ўжо такія, як мы! Выправілася во сама. Кабеце, кажуць, лацьвей. Дык і мяне ня пушчаў, стары мой... не хацеў, каб ішла. Але якжа я не пайду? І на той сьвет пайшла-б... Дык нічога ня скажаце, мае даражэнькія, пра майго Міколу? — старая паднялася з крэсла і ўзяла сваю клумку з падлогі.

— Нічога ня ведаем, бабка. І рады-б, але нічым дапамагчы вам ня можам, — адказала за ўсіх Дзічкоўская. — Сядайце во, мы пачастуем вас гарбатай.

— Не, дзякую, дзеткі! Пайду ўжо!

— Дзе-ж вы будзеце начаваць? Позна ўжо!

— На вакзале.

— Дзяўчаты, паложым яе ў нас! — азвалася Ларыса, што сядзела ўвесь час моўчкі. — Ложак гуляе.

— Як табе ня сорамна, Ларыса! Яшчэ не пасьпеў прастыць ложак, а ты ўжо ложыш на яго людзей, — запярэчыла Дзічкоўская.

— Ну, як хочаце, — прымірылася Ларыса.

Старая, ветліва падзякаваўшы за ўсё, і за тое, што маладыя не пагардзілі ёю, выйшла з манастыра.

— А я дык нешта ня веру ёй! — пасьпяшалася выказаць сваю думку пра бабку Шкляр.

— А што-ж там ня верыць? — пакрыўдзілася Дзічкоўская.

— Не разумею я ўсяго гэтага! — не здавалася Шкляр.

— І разумець няма чаго! Ці хіба ў цябе маці няма?

— Мяне дзівіць толькі адно, адкуль у нашай Валечкі такія сувязі? — усё яшчэ зьмяншальным імём называла Лагоўская Валю.

Перад сном Ларыса зьняла з Валінага ложка пакрывала, каб яно не бялелася ноччу, — Ларыса баялася гэтага пустога ложку побач, ён будзіў у ёй жаласьлівыя пачуцьці і містычны страх.

15.

Назаўтра дзяўчаты з манастыра выйшлі на заняткі ўсе разам, як па камандзе, чаго ніколі ня было раней. Звычайна, адныя зь іх любілі прыходзіць за паўгадзіны да пачатку лекцыяў, іншыя, наадварот, выседжвалі да самага званка, які быў добра чуцён з Галоўнага Корпусу, і служыў, такім чынам, найбольш надзейным гадзіньнікам для студэнтак. Сягоньня-ж нейкі нязвычайны настрой гнаў іх усіх раней. Пілі гарбату адначасна, сьпяшаючыся, моўчкі, быццам кажны баяўся выйсьці з пакою апошнім. Гледзячы на іх збоку, можна было падумаць, што яны злуюцца адна на адну, толькі пакуль ня хочуць гэтага выказваць і праяўляць. Цяжка было-б вытлумачыць такія іхныя паводзіны чым-небудзь іншым, як толькі фактам адсутнасьці Валі. Гэтая адсутнасьць вычувалася найболей цяпер, калі жыхаркі манастыру не далічваліся сяброўкі, страта была такой вымоўнай і відавочнай, што не дазваляла навет гаварыць аб ёй. Звычайна, раніца ў манастыры —

Эўропа 20 год пасьля вайны

Разбураныя гарады, вялізарная колькасьць беспрацоўных, разьбітыя дарогі, галодныя й абадраныя, беспрытульныя дзеці, лягеры, перапоўненыя ўцекачамі з розных краінаў — вось як выглядала Эўропа 20 год таму. Усё гэта нам ведама. На працягу гэтага году ў Эўропе на сходах, у газэтах і радыё адзначалася 20-ая гадавіна заканчэньне вайны.

Пасьля такога ўступу належылася-б гаварыць аб эканамічным аднаўленьні Эўропы: аб тым, як будаваліся новыя дарогі і адбудоўваліся гарады, аб пляне Маршала, аб Агульным Рынку — адным словам аб усім тым, што прывяло да цудоўнага, зусім неверагоднага эканамічнага адраджэньня Заходняй Эўропы. Гэты эканамічны ўздым вельмі значна зьмяніў жыцьцё вялізарнай бальшыні жыхароў заходня-эўрапэйскіх краінаў, зьмяніў, пэўна, на лепшае.

Але гэта ведама ўсім: ведама ня толькі тут, на Захадзе, але і ў краінах Усходняй Эўропы. Вазьмеце, напрыклад, «Новы Мір» (красавік, № 4) і прачытайце вельмі цікавы нарыс Віктара Някрасава «Месяц у Францыі»: нават тут гаворыцца, што французам жывецца зусім нядрэнна.

Пэўна, вельмі добра, што вялізарная бальшыня жыхароў Заходняй Эўропы жыве куды лепш, чымся 20 год таму або да вайны; але яшчэ лепей тое, што французы, італьянцы, швайцарцы могуць гаварыць тое, што яны хочуць, ехаць куды ўзумаецца, чытаць розныя кнігі й газэты, падтрымоўваць тую ці іншую палітычную партыю, галасаваць або не галасаваць на выбарах, арганізоўваць якія хочуць сходы, голасна лаяць дэ Голя ці Вільсана, і не хаваць таго, напрыклад, што яны ўважаюць прэзыдэнта Злучаных Штатаў Джонсана або прэм'ера Італіі Моро самымі апошнімі дурнямі.

Іншымі словамі, самае важнае гэта тое, што Заходняй Эўропе, ня гледзячы на ўсе ўструсы й няшчасьці, удалося ўнікнуць палітычнай катастрофы. Параўноўваючы тое, што было тады, 20 год таму, з тым, што мы бачым сёньня, варта спыніцца на гэтым параўнаньні. I калі можна гаварыць аб эканамічным цудзе, дык тым больш трэба адзначаць палітычны цуд — палітычнае аднаўленьне заходня-эўрапэйскіх дзяржаваў.

У 1945-ым годзе, пасьля заканчэньня вайны, Эўропа была ня толькі галодная й жабрацкая; яна, як здавалася тады, страціла жаданьне жыць — як губляюць гэтае жаданьне нявылячальна хворыя людзі; яна, як многія тады думалі, наагул згубіла веру ў магчымасьць аднаўленьня парадку й справядлівасьці.

На камуністычным жаргоне гэта называецца рэвалюцыйнай сытуацыяй. I сапраўды, такая рэвалюцыйная сытуацыя, гэта значыць магчымасьць поўнай палітычнай катастрофы тады, 20 год таму, існавала. Многім здавалася, што палітычную й маральную пустэчу, якая стварылася ў выніку шматгадовага існаваньня фашызму й нацызму і іхнага канчальнага краху, можа запоўніць толькі камунізм.

Гэтым настроям спрыялі й агульная пасьляваенная стомленасьць і тое, што зараз-жа пасьля вайны Злучаныя Штаты й Англія палітычна выйшлі з Эўропы, фактычна, пакінуўшы сваіх заходня-эўрапэйскіх саюзнікаў на волю лёсу.

З другога боку, разгром нацыстаўскай Нямеччыны спрыяў як пасоўваньню савецкага войска на Захад, так і ўзмацненьню ідэялягічнага й палітычнага ўплыву Савецкага Саюзу. Упартышою пасьля рэвалюцыі пашырэньне камунізму перастала быць тэорыяй і перайшло ў стадыю практычнага зьдзяйсьненьня спачатку ўва ўсходняй частцы Эўропы, а пасьля ў Заходняй, хоць, пэўна, паразнаму. На ўсходзе гэтак званую рэвалюцыю і гэтак званы камунізм усталявалі гвалтам, у бальшыні выпадкаў шляхам ваеннай акупацыі. На Захадзе, зараз-жа пасьля вайны, зьявіўся моцны левы рух і камуністым удалося на некаторы час захапіць кантроль над гэтым рухам. Клясычным прыкладам такога зруху ўлева было тое, што адбылося ў Італіі. Усё спрыяла зьяўленьню левага руху ў гэтай краіне: і наяўнасьць сацыялістычных традыцыяў і актыўны ўдзел камуністых, сацыялістых і ўсёй левай інтэлігенцыі ў змаганьні супраць фашызму, і прысутнасьць перамонжнай савецкай арміі і адсутнасьць пасьля разгрому фашызму якіх-бы там ні было іншых арганізаваных палітычных партыяў. Такім чынам, у Італіі зьявілася дзьве моцныя палітычныя фармацыі: камуністычная партыя і сацыялістычная партыя.

Бяручы пад увагу розьніцу ў палітычных абставінах, можна сказаць, што амаль тое-ж самае адбылося ў Францыі. Як і ў Італіі, прадстаўнікі камуністых спрыялі фармаваньню кааліцыйных урадаў і самі бралі ўдзел у гэтых урадах. Трэба яшчэ дадаць, што такі-ж зрух налева адбыўся тады амаль ува ўсіх эўрапэйскіх краінах, нават у Англіі, дзе адразу-ж пасьля заканчэньня ваенных дзеяньняў шляхам свабодных выбараў улада перайшла да работніцкай лейбарысцкай партыі.

Нядзіва, што пры такім палажэньні многім здавалася, што прыйшоў час сацыялізму, але якога сацыялізму — ніхто ня ведаў. Адны думалі, што далейшы рух савецкага войска на Захад няўхільны і што галоўная роля камуністычных партыяў — і да нейкай ступені сацыялістычных партыяў — палягае ў тым, каб падрыхтаваць пераварот, які пасьля савецкі ўрад можа выкарыстаць як зачэпку для актыўнага ўмешваньня. Іншыя прытрымваліся, што кіраўніцтва пяройдзе да ангельскіх сацыялістых і што можна будзе прыступіць да рэарганізацыі Эўропы паводля прынцыпаў дэмакратычнага сацыялізму. Але ні боязь пэсымістых, ні надзеі аптымістых не спраўдзіліся. Ангельскія лейбарысты былі вельмі занятыя сваімі ўнутранымі справамі: ім трэба было развязваць мноства эканамічных і палітычных праблемаў, спалучаных зь ісчэзнаваньнем ангельскай імпэрыі; ім наканавана было пачаць дабраахвотную ліквідацыю гэтай імпэрыі; аб Эўропе яны ня думалі, або думалі вельмі мала. З другога боку, савецкі ўрад атрымаў поўную няўдачу ў сваім наступе на Заходнюю Эўропу. Няўдалым заканчэньнем бэрлінскай блякады ў 1949-ым годзе закончыўся перыяд агрэсіўнага ўмешваньня савецкага кіраўніцтва ў заходня-эўрапэйскія справы. Партыя была прайграная — і была яна прайграная напершае таму, што Злучаныя Штаты пасьля некаторага часу вярнуліся ў Эўропу і зрабілі ўсё магчымае, каб дапамагчы ейнаму эканамічнаму адраджэньню; партыя была прайграная савецкім кіраўніцтвам падругое таму, — і гэта самае галоўнае — што сама Эўропа знайшла ў сабе дастаткова сілаў, каб вярнуцца да традыцыі грамадзкага парадку і дэмакратычных свабодаў. Зьявіліся грамадзкія і палітычныя дзеячы — такія як Шуман у Францыі, Дэ-Гаспэры ў Італіі, Адэнаўэр у Заходняй Нямеччыне — якія здолелі арганізаваць грамадзкую думку, стварыць адпаведную ідэялёгію і прыступіць да перабудовы й да аб'еднаньня Заходняй Эўропы.

У сучасны мамэнт у гэтай абноўленай, багатай і квітнеючай Эўропе ізноў назіраецца зрух налева. Але нельга не заўважыць, што гэтым разам гэты зрух нічога агульнага з камунізмам ня мае; гэтым разам камунізм — у поўнай ізаляцыі. Папулярнасьць дэмакратычнага сацыялізму ў Англія, у Італіі, у Заходняй Нямеччыне тлумачыцца не расчараваньнем, агульнай стомленасьцяй, голадам і пэсымізмам — як гэта было пасьля вайны — а ўсьведамленьнем таго, што неабходна працягваць справу далейшага абнаўленьня й рэарганізацыі Эўропы, неабходна завяршыць гэтую справу правядзеньнем адпаведных рэформаў.

Цяпер яшчэ нельга сказаць, якую менавіта ролю будуць адыгрываць у гэтым працэсе сацыялістычныя й сацыял-дэмакратычныя партыі; але можна з упэўненасьцяй сказаць, што рэвалюцыйнай сытуацыі — такой сытуацыі, якая існавала 20 год таму — у Заходняй Эўропе больш няма.

ХОЧАШ ЗРАБІЦЬ СВАЙМУ БЛІЗКАМУ ПРЫЕМНАСЬЦЬ І АДНАЧАСНА КАРЫСЬЦЬ ДЛЯ БЕЛАРУСКАЙ СПРАВЫ, ПАДАРУЙ ЯМУ КАМПЛЕКТ КНІЖАК ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Угодкі незалежнасьці народаў Каўказу

У травені сёлета прыпадалі 47 ўгодкі абвешчанння незалежнасьці народаў Каўказу — Паўночнага Каўказу, Грузіі, Арменіі й Аэрбайджану. Падаем кароткія даведкі пра гісторыю абвешчаньня незалежнасьці трох каўказкіх рэспублікаў.

ПАЎНОЧНЫ КАЎКАЗ

Незалежнасьць Паўночнага Каўказу была абвешчаная 11 траўня 1918 году. У выніку змаганьня народаў за ажыцьцяўленьне ідэі нацыянальнага самавызначэньня, першага траўня 1917 году ў горадзе Уладыкаўказе быў скліканы першы зьезд народных прадстаўнікоў Паўночнага Каўказу. Гэты зьезд выказаўся за перабудову Расейскай імпэрыі на фэдэратыўных асновах. Пасьля паслабленьня цэнтральнай улады імпэрыі, у верасьні таго-ж 1917 году ў Уладыкаўказе адбыўся другі зьезд прадстаўнікоў Паўночнага Каўказу, які прыняў формулу дзяржаўнай незалежнасьці і пастанавіў, што незалежнасьць будзе абвешчаная пры першай спрыяльнай нагодзе. Гэтая магчымасьць стварылася ў выніку ўпадку часовага расейскага ўраду і ўзьнікненьня грамадзянскай вайны. 11 траўня 1918 году Цэнтральны Камітэт Саюзу Аб'еднаных Горцаў, які выконваў функцыі часовага ўраду Паўночнага Каўказу, абвесьціў незалежнасьць і паведаміў аб сваёй пастанове урадам цэнтральных дзяржаваў і Антанты. Парлямант, які сабраўся ў часовай сталіцы Тэмір-Хан-Шура, зацьвердзіў гэтую пастанову і выбраў сталы ўрад незалежнага Паўночнага Каўказу.

На працягу наступнага году нацыянальныя сілы Паўночнага Каўказу вялі змаганьне супраць белых арміяў генэрала Дзянікіна, які выступаў за «адзіную й непадзельную» імпэрыю. Адначасова, савецкі ўрад прызнаў незалежнасьць Паўночнага Каўказу і падтрымаў каўказцаў у змаганьні з генэраламі-рэстаўратарамі. Аднак, заняўшы Паўночны Каўказ, савецкія арміі пачалі самі здушваць маладую дзяржаву. У адказ на гэта, летам 1920 году паўночнакаўказкія народы ўзьнялі зацятае паўстанскае змаганьне супраць новых акупантаў. Паўстаньне было жорстка здушанае расейска-бальшавіцкай арміяй і Паўночны-Каўказ быў далучаны да савецкай імпэрыі.

АЗЭРБАЙДЖАН

28 траўня 1918 году Нацыянальная Рада Аэрбайджану, выказваючы волю свайго народу, абвесьціла незалежнасьць Аэрбайджанскай Рэспублікі. Пачынаючы ад гэтага дня Аэрбайджан выступіў на палітычнай арэне, як сувэрэнная дзяржава, і заняў годнае месца ў сям'і незалежных краінаў.

Аэрбайджанскі народ ня зьмірыўся з фактам заваёвы свае бацькаўшчыны з боку царскай Расеі, і шляхі, пройдзеныя ім ад пачатку 2-ой чвэрці XIX стагодзьдзя да 1918 году, вызначаліся актыўным рухам за нацыянальнае вызваленьне. Народныя паўстаньні, выступленьні творчай інтэлігенцыі супраць паняволеньня, заклікі аэрбайджанскай прэсы ў апошняй чвэрці мінулага стагодзьдзя да народу «прачнуцца», а таксама змаганьне палітычных партыяў, — усё гэта не засталося бяз выніку.

У Дэклярацыі Незалежнасьці, абвешчанай 28-га траўня 1918 году, гаварылася, што дзяржаўны лад Аэрбайджанскай Рэспублікі ў сваёй структуры дэмакратычны, шматпартыйны і рэспубліканскі. У ёй далей гаварылася, што Аэрбайджанская Рэспубліка жадае наладжаньня з усімі краінамі прыязных дачыненьняў, што рэспубліканскі рэжым забясьпечвае роўныя грамадзкія і палітычныя правы ўсім жыхаром Аэрбайджану незалежна ад іхнай нацыянальнай прыналежнасьці і рэлігійнага веравызнаньня.

Незалежнасьць Аэрбайджану была прызнаная цэлым шэрагам вялікіх і малых дзяржаваў, у тым ліку і Радай Вялікіх Саюзных дзяржаваў. Прызнаў незалежнасьць Аэрбайджану і савецкі ўрад. Тадышні савецкі міністар замежных справаў Чычэрын у сваёй тэлеграме на адрас міністра замежных справаў Аэрбайджану запрапанаваў аэрбайджанскаму ўраду супрацоўніцтва ў змаганьні супраць расейскіх белых генэралаў. Але новыя ўладары Крамля, увёўшы сваю армію на тэрыторыю Аэрбайджану, забыліся пра свае ранейшыя дэклярацыі і здушылі незалежнасьць маладой рэспублікі.

АРМЭНІЯ

Армянскі народ, які мае багатае дасьветчаньне арганізаванага жыцьця на працягу некалькіх тысяч год, у сілу няспрыяльных абставінаў на працягу апошніх шасьці стагодзьдзяў быў пазбаўлены свае дзяржаўнасьці. Арменія была падзеленая паміж суседнімі канкуруючымі імпэрыямі. Армянскі народ апынуўся пад уладай сілаў, што знаходзіліся на значна ніжэйшым узроўні цывілізацыі. Стагодзьдзямі Армяне змагаліся за сваю свабоду, але сілы былі ня роўныя.

Нацыянальна-вызвольнае змаганьне армянскага народу ўступіла ў новую фазу ў 60-ых гадох мінулага стагодзьдзя. Заходняя Арменія, у прыватнасьці, сталася крывавай арэнай гэтага змаганьня. Асабліва жорсткім прыгнятальнікам Армян выявілася атаманская Турэччына.

Выкарыстоўваючы паслабленьне расейскай улады на Каўказе, спрычыненае бальшавіцкім пераваротам, турэцкае войска праз Арменію ўрываецца на Каўказ, сеючы сьмерць і разбурэньні на

(Заканчэньне на 5-ай бач.)

гэта час жартаў, звадыяшу і кпін. Але не такая раніца сягоньня! Кажны сьпяшаўся выйсьці вон, на людзі, каб ня быць аднаму, а далучыцца да грамады, зь якой заўсёды лягчэй, якая заглушыць тваю трывогу, калі ты яе маеш, і верне цябе на ранейшае месца.

У корпусе хутка прайшлі паўз распранальню, — свае палітончыкі дзяўчаты заўсёды пакідалі дома, каб не стаяць у чарзе, — і накіраваліся проста ў сваю аўдыторыю. Зірнулі направа — у канцы калідору, каля канцыляры і габінэту дырэктара, стаяла вялікая група студэнтаў і нешта чыталі на дошцы загадаў і абвестак. Дзяўчаты борзда павярнулі туды, вычуваючы нешта няштодзённае. Насустрач ім ішоў іхны выкладчык літаратуры прафэсар Пятухневіч. Пазнаўшы іх, ён запытаўся:

— Куды-ж гэта вы? А на заняткі?

— Мы зараз на аднэй назе, выбачайце!

Прачытаўшы навіны, адыходзіліся ад дошкі, каб даць магчымасьць падыйсьці іншым. Даступіліся й дзяўчаты — за кантррэвалюцыйную дзейнасьць загадам дырэктара інстытута выключаюцца зь ліку студэнтаў Раман Корзюк і Валя Камоцкая. Ня то, што гэтак моцна шкадавалі Корзюка і Камоцкую (сярод тых, хто прачытаў гэты загад, былі й такія, каго гэта радвала), а хутчэй страх за сябе самога западаў у душу кажнага: а што калі звольняць і мяне? Ад часу забойства Кірава гэта ўжо ня першы такі загад. I калі раней дошкай загадаў ніхто, звычайна, не цікавіўся, дык цяпер падыходзілі да яе із страхам. Толькі невялікая параўнаўча частка студэнтаў заставалася спакойнай і не турбавалася моцна за свой лёс: яна верыла, што тое, што пастанаўляе начальства, зьяўляецца адзіна правільным, што калі яно нешта робіць, дык значыць так трэба і, такім парадкам, у справядлівасьці ягоных захадаў ня можа быць ніякага сумлеву.

Цэлым гуртам дзяўчаты, на чале з Дзічкоўскай, увaліліся ў аўдыторыю. Пятухневіч лекцыі яшчэ не пачынаў, чакаў, калі зьбяруцца ўсе — нязвычайнае зацікаўленьне студэнтаў дошкай загадаў сягоньня ўпартышню парушыла на колькі хвілін нармальны ход нутранога парадку інстытуту.

Пятухневіч, як выглядала, ведаў прычыну такога забурэньня, і не сьпяшаўся з лекцыяй. Дзічкоўская, сеўшы за сталом побач Цыпінай, шэптам запыталася ў яе, ці ведае яна пра навіны. Тая, ня гледзячы на яе, неахвотна адказала, што так. Цыпіна гатовая была слухаць лекцыю, і не хацела, каб хто ёй перашкаджаў. Усю сваю ўвагу яна сканцэнтравала на прафэсары і толькі пакала, калі ён загаворыць. Прафэсар Пятухневіч меў сягоньня лекцыю пра беларускі фальклёр. Наўперад, як і заўсёды, ён паўтарыў тэзы папярэдняй лекцыі, а потым вызначыў тэму наступнай лекцыі. Ён дакладна заўсёды пачынаў так: «Дарагія сябры, дазвольце прыгадаць вам тэзы папярэдняй лекцыі». Прыгадваў іх ён прыблізна хвілін пяць. Наагул-жа ён лічыўся добрым лектарам — будаваў іх лягічна, рабіў напрыканцы высновы, і студэнтам, такім парадкам, лёгка было запісваць свайго паважанага прафэсара. А гэтая апошняя акалічнасьць ужо сама па сабе лічылася вялікай заслугай выкладчыка. Пятухневіч, паўтарыўшы, нарэшце, свае тэзы, прамовіў: «Тэмай-жа нашай сягоньняшняй гутаркі — «Заплачкі».

Апошнім часам, а сягоньня найбольш, Пятухневіч моцна крытыкаваў нацдэмаў за іх мэтадалягічныя памылкі ў галіне фальклёру. Прызнаваў навет і свае грахі ў гэтым, радзіў сваім слухачом не карыстацца ягонымі працамі ў галіне беларускага фальклёру, як антымарксыцкімі ў сваім мэтадзе. Адной з галоўных памылак нацдэмаў, ён лічыў ігнараваньне імі вуснай спадчыны пралетарыяту і выпукленьне фальклёрнага фонду «старых бабулек». Вёска ў нацдэмаў — усё, а горад — нічога Студэнты разумелі, што іхны прафесар самастрахуецца, значыць — нечага баіцца. Свае лекцыі Пятухневіч перасыпаў цытатамі з Маркса, Энгельса, Леніна і Сталіна, але гэта ніколькі не страхавала яго ад крытыкі, і ў першую чаргу — ад крытыкі дацэнтам Барысевічам, які ў сваіх лекцыях па беларускай літаратуры, перад тымі-ж самымі студэнтамі, што слухалі й Пятухневіча, называў яго «нацдэмам». Адпору Пятухневіч Барысевічу не даваў, баючыся яго, як малодага вучонага-камуністага.

Скончылася лекцыя Пятухневіча, і студэнты высыпалі на перапынак у калідор. Пра выключэньне Корзюка й Камоцкай з інстытуту, дзіўная рэч, ніхто цяпер нічога не гаварыў. Гаварыць пра іх было ўжо, відаць, небясьпечна. Гаворым — значыць, думаеш пра іх, а можа яшчэ й шкадуеш. Таму й не гаварылі. Гаварылі абы пра што. Спрабавалі жартаваць. Пятрок Шыракоў з Цыпінай, і яшчэ колькі студэнтаў, засталіся ў аўдыторыі. Цыпіна карміла Шыракова бутэрбродамі, якія яна адмыслова прыносіла з дому і якімі яна спадзявалася ўтрымаць каля сябе галоднага Шыракова. Шыракоў наўперад адмаўляўся ад пачастунку, але Бася ўмела яго ўгаварыць, і Пятрок згаджаўся, вынімаў з кішані сьцізорык і гаварыў:

— Ну, калі ты ўжо гэтак просіш, адрэжу ад цябе на капейку!

Потым Пятрок пачаў адразаць і на рубель. Нарэшце, Пятрок сьцізорыка ўжо не вынімаў, а браў Басіны бутэрброды цалкам. Так прырукала да сябе Цыпіна Петрака Шыракова. Пятрок трохі цяпер баяўся за сябе: ён сябраваў з Корзюкам, і гэтае сяброўства магло абярнуцца цяпер супраць яго. Але выгляду не паказваў, што гэтая акалічнасьць турбуе яго, захоўваўся вонкава спакойна і, як заўсёды, жартаваў. Так вось і цяпер, зьеўшы бутэрброд, ён выцягнуў за руку з-за стала Басю і закружыўся зь ёй у вальсе каля прафэсарскай кафэдры. Вальс ён граў сам сабе на сваіх губах. Трымаючы Басю шчыра каля сябе, але настолькі, каб можна было сваім корпусам адкідваца назад, Пятрок кружыў яе да шаламлівасьці, і яна, быццам у вялікай жарсьці, клала яму сваю галаву на плячо, заглядаючыся ў ягоныя вочы знарок спакусьліва і мірґліва. Потым ініцыятыву забірала Цыпіна, пачынала знарок круціць Петрака ўлева, ведаючы, што ён умее танцаваць толькі ў вадзін бок. Гэта называлася вальсам Цыпінай. Прысутныя сьмяяліся і хлёпалі ім у ладкі. Вальс Цыпінай выконваўся досыць часта на просьбу ўсяе клясы. Ад сядні ў часе перапынку пачыналася часамі такое, што цяжка было паверыць, што тут дарослыя людзі — танцавалі, дурэлі, станавіліся ў пераміду. Раман Корзюк, бывала, рабіў у паветры сальтамартале: неяк раптам, што й ня ўгледзіш, падкінецца ў паветры і там, угары, ня гледзячы на ўвесь сьвой рост, кульнецца гэтак спрытна і зграбна, што, бывала, ягоная галёша, а то й абедзьве разам, скінуўшыся, шыбуюць кудынебудзь у вакно ці ўсьцяну. Толькі блісьне ў паветры голая пятка.

Скончыліся заняткі і дзяўчаты, перш чым пайсьці ў манастыр, падыходзяць яшчэ раз да дошкі загадаў, каб больш уважліва разабрацца ў загадзе дырэктара. Ідучы па калідоры, яны сустрэлі бабульку, якая заходзіла да іх учора. Яна пазнала дзяўчат і, як да сваіх, загаварыла. Зь ёю была ўсё тая-ж, знаёмая дзяўчатам торбачка-кайстра.

— Была, дзеткі, у самога вашага дырэктара. Ні мычыць, ні целецца. I так і сяк, а праўды не гавора. Па ўсім бачу — ведае, ды ня хоча гаварыць. Так і не сказаў нічога. А прыняў мяне добра.

Пра людзкую годнасьць

Дыктатура ня можа існаваць без абагаўленьня тыранаў і створанай імі сыстэмы ўлады. Так было ўсюды і заўсёды, дзе грамадзтва было падпарадкаванае волі аднае асобы ці нязначнай меншыні. Наглядны доказ гэтага дае нам сучаснае палажэньне ў Савецкім Саюзе. Памёр жыдасны дыктатар Сталін, спадкаемцы раскрытыкавалі культ ягонае асобы, але культ, як такі, далей падтрымоўваецца зь няслабнучай энэргіяй. Гэта — культ партыі, культ Леніна. Усе тыя якасьці «мудрасьці» й «непамыльнасьці», якія пры жыцьці прыпісваў сабе Сталін, цяпер прыпісваюць Леніну, «ленінскай партыі».

У гэтым годзе абагаўленьне Леніна зноў дасягнула вяршыні ў сувязі з угодкамі ягонага народжаньня. У гэтую акцыю была ўпрэжаная ня толькі партыйная публіцыстыка, але й савецкая мастацкая літаратура. Хваласьпеўныя оды заснавальніку савецкай сыстэмы стваралі з гэтай нагоды ня толькі ведамыя падхалімы тыраніі, але й тыя, што ў свой час былі ахвярамі гэтай тыранічнай сыстэмы. Вось адзін прыклад.

Рэпрэсыяваны пры Сталіне, а пазьней рэгабілітаваны беларускі паэт Сяргей Грахоўскі ў вершы «Ісьціна», зьмешчаным у газэце «Літаратура і Мастацтва» з 2-га сакавіка, пісаў:

«Я ўсё калісьці мудрасьцю лічыў,
Хацеў дайсьці да самае асновы,
Хацеў знайсьці да ісьціны ключы,
Але знаходзіў формулы і словы.
А самы мудры пасьміхаўся ў вус,
Вучыў і павучаў, і быў прарокам,
Настаўнікам філёзафаў і муз.
Адзіным і не адзінокім.
Ён часам сонца засланіць умеў,
Прысвоіць бліскавіцы і праменьні,
Мінула ўсё, і кожны зразумеў:
Было ўсяго няпоўнае зацьменьне.
Для кожнага цяпер не навіна,
Што ёсьць на сьвеце ісьціна адна —
Ленін».

Грахоўскі, расчараваўшыся ў «вусатым» Сталіне, знайшоў урэшце «ісьціну» ў Леніне. Можна было-б спрачацца над тым, наколькі шчыра ён гэта гаворыць. Але тут нам ходзіць не пра гэта. Мы тут спынімся коратка над тым, наколькі Леніна можна запраўды параўноўваць зь «ісьцінай» — праўдай, называць яго нейкім звышчалавекам.

Перш за ўсё, як у свой час Сталіна, гэтак цяпер Леніна «вялікім чалавекам» зрабіла кампартыя, каб пры дапамозе гэтага штучна створанага аўтарытэту забясьпечыць сабе непадзельнае панаваньне. Ленін быў больш-менш звычайным чалавекам і атоесамліваць яго з «ісьцінай» зьяўляецца простай недарэчнасьцяй.

У скабніцу людзкое думкі Ленін ня ўнёс амаль нічога новага. Гэтак званыя ягоныя «філязофскія творы» ёсьць зазапазычаньнем, пры гэтым падхварбаваным рознымі крыклівымі супярэчнасьцямі й разьведзеным у добрай долі дэмагогіі. Калі ходзіць пра палітычную дзейнасьць Леніна, пра ягоныя канцэпцыі й тэорыі, а таксама практыку ў перабудове грамадзка-дзяржаўнага ладу, дык згаданая тут ягоная «чалавечая звычайнасьць» можа выступаць толькі ў адмоўным сьвятле. Зьвернемся да фактаў.

З пачатку свае палітычнае дзейнасьці й ідэялягічных практыкаваньняў уся ўвага Леніна была зьвярнута не на перабудову грамадзтва на больш-менш справядлівых сацыяльных і палітычных асновах, але выключна на захоп улады. У гэтым пляне першымі ягонымі клопатамі было стварэньне партыі, пры гэтым партыі не масавага характару, але невялікае групы фаховых рэвалюцыянэраў-інтэлігентаў, аб'еднаных жалезнай дысцыплінай і падпарадкаваных ідэялягічна самому-ж Леніну. Той, хто крыху дбаў пра лёс народу й у сувязі з гэтым не апраўдваў ні такога змоўнага шляху ў рэвалюцыйным змаганьні, ні такой казармавай дысцыпліны з замарожанай ідэялёгіяй, ні дыктатарскіх замашак Леніна, аўтаматычна апынаўся або за рамкамі гэтае партыі ,або прылічаўся да лягеру гэтак званага «дробна-буржуазнага» элемэнту. Не ўваходзячы ў падрабязнасьці, у тым ліку і ў гісторыю ўзьнікненьня гэтак званага «меншавізму», для ілюстрацыі гэтае ненармальнасьці, праўдзівей піратнае акцыі, дастаткова прыгадаць падзеі 1917 году, калі Ленін, перапоўнены жаданьнем захапіць уладу ў свае рукі, быў гатовы ажыцьцявіць разрыў з сваімі найбліжэйшымі супрацоўнікамі ды з дапамогай уласьцівай яму дэмагогіі зьвярнуцца проста па падтрымку расхваляванай пецярбургскай працоўнай масы. А зь якой хітрасьцяй выкарыстаныя Ленінам «левыя» сацыял-рэвалюцыянэры. Каб замацавацца пры толькі-што захопленай уладзе, Ленін прапануе сацыял-рэвалюцыянэрам сваё супрацоўніцтва ўключна з прыняцьцем іхнае аграрнае праграмы й даручэньнем ім некаторых камісарыятаў у новым савецкім урадзе. Потым-жа, калі бальшавікі пачуліся ў сіле, ён распраўляецца зь імі на ўзор ранейшае расправы зь меншавікамі. Пры авантурызьме падобны паступак можа лічыцца дасканалай тактыкай, аднак ён ўсётакі нягодны ў змаганьні за палепшаньне народнага дабрабыту. Нарэшце, вымоўнымі зьяўляюцца падзеі 1920-1922 гадоў. Як ведама, наіўна паверыўшы ў «вялікія магчымасьці» новае савецкае сыстэмы, шматлікія сябры партыі пачалі дамагацца дэмілітарызацыі й дэмакратызацыі самое партыі, ейнага папаўненьня працоўным і сялянскім элемэнтма, свабоды думкі, прапановаў і дыскусіяў у партыі, перадачы фабрыкаў і заводаў у рукі самых працоўных ці у рукі іхных прафсаюзаў, вызваленьня гэтых прафсаюзаў ад партыйнае апекі й т. д. І як-жа паставіўся да гэтых жыцьцёвых патрабаваньняў Ленін? У вадказ на гэтыя дамаганьні ён загадвае правесьці адну зь першых вялікіх чыстак партыйных шэрагаў, каб гэтым самым «правучыць» прыхільнікаў свабоды, дэмакратыі й сацыяльнага прагрэсу ды натлядна засьветчыць, што партыя, інтарэсы народу й дзяржавы — гэта «прыватная ўласнасьць» Леніна.

Бясспрэчна, у ходзе змаганьня за ўладу Ленін абяцаў шмат добрага, навет зашмат. На словах ён перадаваў фабрыкі й заводы працоўным, зямлю — сялянству, паўніню ўсяе ўлады — Саветам. Абяцаў таксама свабоду слова й прэсы, свабоду сумленьня, свабоду партыяў і грамадзка-культурных арганізацыяй, нацыянальную свабоду, правасудзьдзе ды, урэшце, згаджаўся на скліканьне Устаноўчага кангрэсу й г. д. Аднак усё гэта выявілася дэмагогіяй, якая хутка замянілася тэрорам і зьдзекам над народамі.

Для прыкладу возьмем справу Саветаў. Перад прыходам да ўлады Ленін дэмагічна дамагаўся перадачы ўсяе паўніні ўлады Саветам. Тым-жа часам за сьпіной гэтых Саветаў ён падрыхтоўвае ведамы кастрычніцкі пераварот ды ставіць II Зьезд Саветаў ўжо перад дакананым фактам. Пазьней ён зводзіць гэтыя Саветы, уключна зь іхнымі «заканадаўчымі» зьездамі й «выканаўчым» ЦВК да звычайнае фікцыі, тэатральнае занавесы, за якой пачынае маніпуляваць ягоная асабістая рука ці рука створанае ім партыі. Падобныя зьмены наступаюць і ўва ўсіх іншых дзялянках. Адным словам, як праўдзіва й неаднаразова заўважаў Пляханаў, Ленін быў тым майстрам, які быў здольны «аднэй рукой даваць шчодра ўсё, а другой ўсё гэта зноў забіраць назад».

Дарэчы, што можа мець супольнага зь «ісьцінай» ягоная выключная стаўка на сыстэму аднапартыйнасьці, на жалезную дысцыпліну й асабістую дыктатуру ў гэтай аднапартыйнай сыстэме кіраўніцтва? У сваёй сутнасьці такая пастаноўка справы зьяўляецца антынароднай, нізкім эгаізмам. Ня можна таксама бачыць гэтую «ісьціну» ў ягоных абстрактна-архітэктурных канструкцыях будучыні людзкога грамадзтва й асабліва ў практычных кроках, якія ён пачынаў рабіць у гэтым кірунку. Дабразычлівы чалавек ня можа разглядаць грамадзтва як нейкі ляпок гліны, зь якога можна рабіць пажаданыя рэчы. Калі нехта запраўды праняўся ідэяй палепшаньня дабрабыту народу, ён ня можа ажыцьцяўляць гэтую ідэю гвалтам, рознымі чорнымі шляхамі і, галоўнае, у некарысьць як самога народу, так і гэтае ідэі. Ленін-жа дзейнічаў якраз такім спосабам. Прыгадаем хоць-бы славутыя «камуны», у якія ў 1918-1921 гадах заганяў ён толькі-што ім «надзеленае зямлёй» сялянства. Прыгадаем таксама, як ён загадваў «расстрэльваць для прыкладу» тых працоўных, што дамагаліся палепшаньня свайго матар'яльнага стану або «парушалі працоўную дысцыпліну»!

Вось-жа «ісьціну» нельга зьмешваць зь нізкасьцяй, ня выпадае ацэньваць яе, кіруючыся толькі партыйнымі інтарэсамі, бо «ісьціна» — надпартыйная й непадзельная. А галоўнае, — ня выпадае так танна ацэньваць і прадаваць чалавечую годнасьць!

П. В.

Угодкі незалежнасьці народаў Каўказу

(Заканчэньне з 4-ай бач.)

сваіх дарогах. Але армянскі народ быў поўны рашучасьці жыць свабодна, як незалежная нацыя. У травені 1918 году армяне ўзьнялі усенароднае паўстаньне. Змаганьне было настолькі гераічнае, што нават Турэччына была змушаная прызнаць дзяржаўную незалежнасьць Армэніі. 28-га травеня 1918 году была абвешчаная Армянская Дэмакратычная Рэспубліка.

Праз год быў абвешчаны прынцып дзяржаўнасьці ўсёй Армэніі, ідэя Армэніі свабоднай, незалежнай і аб'еднанай.

Армянская Рэспубліка праіснавала два з палавінай гады. За гэты кароткі час аднавілася і ўмацавалася армянская нацыянальная джаржаўнасьць. Незалежнасьць Армэніі была прызнаная міжнароднымі ўмовамі. На міжнародных канфэрэнцыях афіцыйныя прадстаўнікі маладой дзяржавы абаранялі інтарэсы свайго народу. З розных краінаў сьвету Армяне групамі вярталіся на бацькаўшчыну, каб абараць краіну і адбудоўваць эканамічнае й культурнае жыцьцё. Аднак на гарызонце зноў зьявіліся чорныя хмары. У кастрычніку 1920 году турэцкае войска пачало новы наступ на Рэспубліку Армэніі, а з боку ўжо саветызаванага Азэрбайджану пачала пагражаць савецкая Чырвоная армія. Адрэзаны ад сьвету, армянскі народ трапіў у трагічнае палажэньне. Гэтыя абставіны спрычыніліся да далучэньня Армэніі да новай расейскай імпэрыі, гэтым разам — бальшавіцкай.

Яго Эксцэленцыя біскуп Часлаў Сіповіч у Таронто

13 чэрвеня г. г. адведаў Беларусаў каталікоў з Таронта й ваколіцаў духоўны апякун беларусаў каталікоў на эміграцыі Яго Эксцэленцыя біскуп Часлаў Сіповіч. Дэлегацыя беларусаў каталікоў спаткала яго й айца Урбановіча на лётнішчы яшчэ ў суботу 12 чэрвеня.

У наступны дзень, у нядзелю, Яго Эксцэленцыя разам з айцом Урбановічам адслужылі сьвятую імшу ў літоўскім касьцеле, на якую прышлі ня толькі Беларусы такалікі, але й шмат Беларусаў праваслаўных. У часе багаслужбы Уладыка Часлаў Сіповіч сказаў прыгожае й глыбокае па зьместу казаньне на словы з сьвятой эвангеліі «...ідзіце-ж і навучайце народы...», з якога вынікала, што ўжо тады, калі былі сказаны гэтыя сьвятыя словы, пад словам «народы» разумеліся ўсе народы й іх мовы, а значыць і мы — Беларусы.

Пасьля багаслужбы сьвятары й вернікі сышліся ў прыкасьцельнай залі пры каве, каб пазнаёміцца ўзаемна й пагутарыць. Уладыка гутарыў і з дзяцьмі, і з дарослымі, якія дзякавалі за адведзіны, багаслужбу й казаньне. Але зьбліжалася 3-я гадзіна, на якую Галоўная Управа ЗБК запрасіла на абед у Беларускі Рэлігійна-Грамадзкі Цэнтр дастойных гасьцей і ўсіх прысутных, таму прыемныя гутаркі трэба было канчаць.

У залі Беларускага Рэлігійна-Грамадзкага Цэнтру спаткалі дастойных гасьцей з хлебам і сольлю сэкратар Галоўнай Управы ЗБК д-р Раіса Жук-Грышкевіч і старшыня Тарантонскага Аддзелу ЗБК сп. В. Касьцюкевіч ды запрасілі іх і ўсіх прысутных за застаўленыя ежай сталы.

Бяседа была распачата малітвай, якую сказаў Уладыка Часлаў Сіповіч. Віталі дастойных гасьцей кароткімі прамовамі д-р В. Жук-Грышкевіч, гаспадар дому сп. М. Ганько й настаяцель царквы сьв. Кірылы Тураўскага айцец пратаерэй М. Мацукевіч.

Уладыка Часлаў Сіповіч падзякаваў за прыняцьце й гасьціннасьць, а пазьней, на просьбу прысутных, зрабіў даклад аб беларускім жыцьці ў Эўропе й аб Экумэнічным Саборы. Гаварыў 55 мінут, але даклады былі настолькі цікавыя, што бяседнікі слухалі дакладчыка ўвесь час з напружаньнем, не здраджаючы ані каліва змучаньня. Пры канцы дакладчык запрапанаваў адсьпяваць беларускі нацыянальны гімн, чым і была закончана бяседа.

Візыта Уладыкі Часлава Сіповіча пакінула вялікае ўражаньне на ўсіх, з кім толькі ён сутыкнуўся. Людзі пачулі шмат чаго новага й цікавага, адсьвяжыліся духова. Часьцей-бы такія візыты! На вялікі жаль візыта была кароткая й прайшла вельмі хутка. На другі дзень нашы высокадастойныя госьці пакінулі нас. Хай ім Бог заплаціць за іх высілкі й усё тое высокавартаснае, што пакінулі нам у нашых душах.

Ж.

Зварот

Галоўная Рада Беларуска-Амэрыканскага Жаноцкага Т-ва паставіла сабе заданьне на сёлетні год арганізаваць уставічную выстаўку народнага мастацтва, каб прыпомніць сваім і пазнаёміць чужых з культурным скарбам нашага народу.

Выстаўка будзе абыймаць усе галіны народнага мастацтва: адзежу, тканіны, вышыўкі, кераміку, абразы і г. д. Яна будзе паказвацца там, дзе будзе найболей карысная. Іншыя беларускія асяродкі будуць магчы яе пазычаць, калі будзе патрэба.

Гэтым ветла зварачаемся з просьбай памагчы нам пры ўжыцьцяўленьні нашага пляну. Для выстаўкі патрэбныя вышэйапісаныя экспанаты. Рэчы будуць маемасьцяй Бел.-Амэр. Жаноцкага Т-ва. Загадзя дзякуем за кажную памогу і просім зварачацца ў гэтай справе да Сп. Веры Бартуль (193-05 Keno Ave. Hollisvood NY 11423. Phone: HO 4-1843), або да Марыі Станкевіч (6 Vandervoort Place, Brooklyn, N.Y. 11237. Phone: EV 2-4160).

— Куды-ж вы цяпер ідзяце?

— Шукаю Гінзбурга. Мой Мікола жыў зь ім разам у тырнаці і можа што ведае ён. Гэта мне падказалі добрыя людзі схадзіць да яго.

— Ну, як знаеце, цётка! Пашукайце сабе Гінзбурга, але й Гінзбург, здаецца, ці ня згінуў ужо! — з апошнімі словамі Дзічкоўская зьвярнулася не да бабкі, а да Розы Шкляр, якая добра ведала Гінзбурга, студэнта з гістарычнага адзьдзяленьня. Шкляр, у знак пацьвярджэньня, кіўнула галавой, не сказаўшы ніводнага слова. Дзяўчаты памахалі бабцы, і яна пасунулася далей. Жанчына з распранальні доўга ня спушчала зь яе вачэй, але не затрымлівала яе, як калісьці Корзюка, і ня чыніла ёй ніякіх прыкрасьцяй, хоць на нагах у бабкі было ня меней ста пудоў гразі.

На вялікае зьдзіўленьне дзяўчат, загад аб выключэньні Корзюка й Камоцкай быў ужо зьняты з дошкі. Што-б гэта значыла? Павісеў колькі гадзін і ўжо зьнялі. Ранейшыя такія загады віселі па тыдню і болей.

З такой загадкай дзяўчаты пераступілі парог свайго манастыра.

16.

У гэным часе дырэктар інстытуту Мэльцар меў у сябе ў габінэце важную нараду з сакратаром партарганізацыі. На гэтую нараду нікога больш не запрашалі — яна была срога сакрэтнай. Сваю сакратарку Мэльцар адаслаў да хаты, хоць яна і была ўтаямнічанай у справы канцыялярыі. Выходзячы, як-бы абражаная, яна зьдзіўлена паглядзела на дырэктара, якому й самому было нязручна за свой учынак. Такі ягоны ўчынак тлумачыўся тым, што на нарадзе стаўлялася пытаньне аб ім самім. Паставіў-жа яго сам сакратар партарганізацыі інстытуту. Вытварылася дзіўная сытуацыя: у сваім собскім габінэце дырэктар інстытуту быў як-бы падсудным чалавекам. Няхайбы-ж сакратар партарганізацыі выклікаў дырэктара ў свой габінэт! Дык не-ж: фармальна дырэктар вышэй за сакратара, і таму ўсё мусіць адбывацца ў дырэктара, хоць-бы гэнаму дырэктару і галаву адразалі. На нарадзе ў сваім габінэце дырэктар ня чуўся гаспадаром і з страхам чакаў, якую пазыцыю зойме ў ягонай справе сакратар, як фактычна большая сіла ў інстытуце. А справа тая стаяла гэтак, што дырэктару быць, або ня быць. Дырэктар даўно ўжо і не аднойчы абвінавачваўся ў апартунізме, «мякка кажучы», як дадаваў заўсёды сакратар.

— Таварыш дырэктар, дазвольце пачаць нашую гутарку ўжо не з апартунізму, — адразу ўзьняў свой голас сакратар, седзячы за дырэктарскім сталом. Апартунізм — ніякае слова! Тут нешта куды большае! Барацьбу за камуністычнае выхаваньне мы прайграем, таварыш дырэктар! Укладзеныя на нас абавязкі мы ня выконваем! Скажу канкрэтна — моладзь у нашым інстытуце расьце ня туды! Вы калі-небудзь думалі над гэтым? Ці вы толькі зацікаўленыя хатнім, прыватным выхаваньнем сваіх дзяцей? А інстытут для вас — толькі месца, дзе вы выкладаеце гістарычны матэрыялізм? Для собскіх дзяцей вы знайшлі, скажам, і нямецкага і ангельскага настаўнікаў, а хто-ж будзе настаўнікам для тых маладых людзей, якія знаходзяцца пад вашай высокай апекай? Думаеце, выплачваць штомесячна дзяржаўную стыпэндыю сваім гадунцом ужо і ўсё? Вы прыслухаліся калі-небудзь хоць на хвілінанчку да таго прытоенага гулу, які нарастае з кажным днём у сьценах, якія мы называем савецкім інстытутам? Мы выкладаем і дыялектычны і гістарычны матэрыялізм, мы выкладаем ленінізм, гісторыю партыі, гісторыю народаў СССР, пэдагогіку й пэдалёгію і шмат чаго іншага, а зойдзе да нас, скажам, якая-небудзь бабулька, паходзіць тут, між намі, якіх два дні, і ўсяму нашаму камуністычнаму выхаваньню — канец! Прабуджаюцца такія цёмныя сілы, вымерыць якія адной толькі гэтак званай кантррэвалюцыяй немагчыма. Той шаблёнчык «кантррэвалюцыі», які мы ўжываем, каб акрэсьліць індывідуалістычную сілу, нічога ня варты.

— Выбачайце, таварыш сакратар партарганізацыі, вы самі карыстаецеся гэтым «шаблёнчыкам».

— Я ўсьведамляю ягоную нікчэмнасьць! Таму я й загаварыў такою, можа нязвычайнай для вас мовай. Рэвалюцыя хутка абяртаецца ў канррэвалюцыю, калі яна не забясьпечаная хлебам, у імя якога яна паўстала. Гэта можа й вульгарна, але гэта так. І тут скажу вам другі канкрэтны факт — вы не забясьпечылі сваю ўстанову хлебам!

— Забесьпячэньне хлебам — гэта такі-ж мой, колькі і ваш абавязак. Але, запраўды, не адзіным хлебам жыў чалавек. Накармеце вы хлебам галодных і яны прададуць рэвалюцыю, якую яны рабілі, калі былі галодныя.

— Таварыш дырэктар, у дыялектыпу гуляць тут няма чаго! Вашыя студэнты ня толькі бяз хлеба, а й бяз зупы. Вы былі калі-небудзь у студэнцкай сталовай? Не, ну вось бачаце? Вы пацікавіліся інтэрнатамі? Вы ведаеце, чым і як жывуць там людзі? Адзін толькі, скажам, ліст, атрыманы нашым студэнтам ад бацькоў зь вёскі, у якім тыя скардзяцца на недаед, і прачытаны сябром, хавае ў сабе такую эмацыянальную сілу, што здольны пераставіць ці аднаму мазгі. Аднаго такога ліста досыць, каб скасаваць усе нашыя вячэрнія палітзаняткі, на якія, дарэчы, ходзяць толькі студэнты. Такія заняткі — толькі праформа, лепш-бы іх ня было!

— Таварыш сакратар партарганізацыі, тое, аб чым вы гаворыце, тычыцца болей вас, чым мяне. Палітычным выхаваньнем кіруеце вы, а ня я, і вам не выпадала-б чытаць мне тут натацыю.

Мэльцар пасьмялеў і перайшоў у наступленьне пасьля таго. як ён упэўніўся, што сакратар адчынена ня ставіць пытаньня, быць ці ня быць яму на становішчы дырэктара інстытуту. Гэтага дырэктар як найболей баяўся. Аднак-жа, сакратар, раздражнёны рэплікай дырэктара, перайшоў у парыве гневу да канкрэтнага:

— Згаджаюся, палітычнае выхаваньне перш за ўсё тычыцца мяне, але я скажу вам зараз проста ў вочы — з такім дырэктарам, як вы, я працаваць не магу! І не магу адказваць за палітыка-маральнае выхаваньне, за ўзровень яго ў нашым інстытуце! Я ня хачу, каб дзеля вас я панёс кару! Як дырэктар, вы проста аказаліся не на вышыні. Вам мусіць быць сорамна, як партыйцу, што вашаю ўстановаю апякаюцца найболей ворганы дзяржаўнай бясьпекі.

— Гэтай апекі, як бачна, захацелі вы, і толькі ўзвальваеце на мяне віну.

— Як-бы там ні было, факт застаецца фактам. Загадамі аб звальненьні вы не застрахуеце сябе і не паднімеце мараль у студэнтаў. Прабачце, вы й тыя загады пішаце пад дыктоўку ўсё таго-ж вашага шэфа. Пішаце, а потым праз некалькі гадзін адменьваеце па званку вашага апякуна. Дарэчы, чаму вы анулявалі загад аб звальненьні Корзюка і Камоцкай?

— Мне загадалі гэта зрабіць.

— Хто?

— Ворганы, як вы насьмешліва называеце іх. Камоцкая яшчэ не асуджаная і да суда я ня меў права яе звальняць, а

„Джамалумгма“ Алексея Карпюка

Паслабленьне партыйнага кантролю над падсавецкай літаратурай ня прынесла пісьменьнікам Беларусі поўнай творчай свабоды. Партыйны суб'ектывізм і эгаізм, афіцыйна названы «соцрэалізмам», застаецца адзіным дазволеным мэтадам падсавецкай літаратурнай творчасьці. Таму ўва ўсіх жанрах літаратуры апісаньні падзеяў, асабліва тых, што адбываліся ў савецкі пэрыяд або мелі палітычны характар, усё яшчэ пазбаўленыя аб'ектыўнасьці й праўдзівасьцці. Такія творы, пісаныя ў падтрымку партыйнай палітыкі, ня могуць захапіць масавага чытача, ня могуць выклікаць у ім успамінаў аб перажытым. Яны нудныя, ад іх нясе хвальшам, нясумленнымі падтасоўкамі і лякіроўкай. Таму й лёс такіх твораў недаўгавечны. Пра іх звычайна або зусім забываюцца, або пачынаюць іх перапрацоўваць у мамэнт зьмены палітычнага курсу, што ў савецкіх умовах адбываецца даволі часта.

Здараецца, аднак, што той ці іншы пісьменьнік здабываецца на больш аб'ектыўнае й крытычнае насьвятленьне падзеяў і такі твор з першых радкоў прыкоўвае да сябе ўвагу чытача. Возьмем, напрыклад, аўтабіяграфічны нарыс беларускага пісьменьніка Аляксея Карпюка «Мая джамалумгма», апублікаваны ў другім нумары часапісу «Маладосьць». Карпюк апісвае некаторыя мамэнты з свайго жыцьця. Але апісвае так праўдзіва, што чытач яму поўнасьцяй давярае. Гэта адзін зь нешматлікіх біяграфічных твораў беларускай савецкай літаратуры апошняга часу, дзе аўтару ўдалося паказаць амаль зусім несфальшаваную жыцьцёвую праўду. Дапамагло Карпюковаму нарысу й тоў, што ён нават найбольш трагічныя сытуацыі падае з добрай дозай гумару.

Аляксей Карпюк нарадзіўся й жыў у Заходняй Беларусі. Ягоны бацька меў 18 гэктараў ворнай зямлі і 13 гэктараў батола. На савецкія ўмовы — гэта кулак, клясавы вораг. Але пад польскай акупацыяй бацька быў гарачым прыхільнікам савецкай улады, актыўным камуністычным дзеячом — сакратаром партыйнай ячэйкі. Гэтыя абставіны былі прычынай шматлікіх трагічных і трагікамічных сытуацыяў.

Вось як апісваў аўтар настроі жыхароў ягонай мясцовасьці — іхныя спадзяваньні на савецкую ўладу і расчараваньні:

«Пагражала хлопцу турма за палітычную дзейнасьць — ён уцякаў на ўсход. З гарачкі ажэняцца маладыя, убачаць, што ў іх ні кала, ні двара, ні работы — бягуць на ўсход; там усім хопіць і работы і прытулку. Тыя, хто ўцячы ня мог, пацяшалі сябе: нічога, тут Пілсудзкі, але ў нас ёсьць Радзіма. Ва ўяўленьні нашых людзей яна была раем на зямлі, дзе цякуць малочныя рэкі, людзі ходзяць і жывуць у палацах. Ого, савецкія людзі ўсё могуць: нельга было выжыць пырнік з палёў, то скрыжавалі яго з пшаніцай і здымаюць па сто цэнтнараў з гэктара! Пачынаецца засуха ў якім-небудзь раёне? Нічога! Рускія вучоныя пашлюць туды дажджавыя хмары. Пагражаюць бальшавікам японцы? Няхай паварушчацца толькі! Савецкія інжынеры выкапаюць канал, пусьцяць па ім Ледавіты акіян! Маўчаў-бы лепш і немец, бо толькі загадаюць Тэльману — і заўтра-ж будзе ў Нямеччыне рэвалюцыя! І Пілсудзкаму паголяць вусы, хай толькі паткнецца!..

Вера людзей была сьвятой да наіўнасьці, упартай да сьмерці, часамі гранічыла з сэктанцтвам. І мой бацька ў сваёй веры быў цьвёрды да сьлепаты. Ён рэвалюцыйны дух прынёс яшчэ з арміі, у вёсцы арганізаваў ячэйку кампартыі, потым — камсамолу.

Памятаю, за мяжу ўцёк стары халасьцяк Раман з суседняй вёскі Зубкі, але праз два месяцы вярнуўся. Прыйшоў да бацькі пануры, маўклівы, пастарэлы. Я сядзеў ля печы, стругаў палена: мяне мужчыны не таіліся.

— Ну, расказвай, як там? — спытаў бацька.

І Рамас пачаў расказваць, што ў саветах жанчыны ходзяць у галёшах на босую нагу... А ў магазынах — чарга... за чорным хлебам...

— А-а, мярзотнік, ужо купілі цябе паны! — абарваў яго бацька... Прач з маёй хаты, прадажная шкура!

Раман заплакаў і пайшоў.

Паліцыянты азалацілі-б Рамана, каб ён згадзіўся расказаць, што бачыў за мяжой. Толькі ён нікому не сказаў ні слова, але сам ня мог перанесьці душэўнага разладу. З нашай хаты ён пайшоў за зубкоўскія гароды і ўтапіўся. Аб сіле яго волі можа сказаць толькі рэчка, у якой ён, цьвярозы, прыняў сьмерць. Ёй людзі ня прыдумалі нават назвы. У самым глыбокім месцы яна мела семдзесят сантымэтраў глыбіні.»

Запраўды, беларусы старэйшага й сярэдняга веку з Заходняй Беларусі могуць прыгадаць сабе шмат падобных прыкладаў.

Горкая доля напаткала й тых, што сьлепа верылі ў прапаганду і ня вўрылі нават навочным сьветкам, такім як Раман.

Малалы Карпюк пайшоў сьледам свайго бацькі, стаўся камсамольцам, падпольшчыкам. Пробаваў таксама ўцячы ў Савецкі Саюз, але заблудзіўся ў палескіх балотах. Яго злавілі польскія пагранічнікі і, «ўсьпаўшы як сьлед на дарогу», адправілі дахаты.

Аляксей Карпюк зусім рэалістычна апісвае далей тую атмасфэру ўзаемнага недаверу й падозраньня сярод камуністычных падпольшчыкаў заходняй Беларусі, якая пашырылася пасьля атрыманьня інструкцыі з СССР аб патрэбе ачысткі партыі й камсамолу ад кулакоў і іншых гэтак званых ворагаў народу. Першай ахвярай такой чысткі ледзь ня стаўся ягоны бацька — сакратар партарганізацыі, але кулак.

Яшчэ большую трывогу выклікалі чуткі, што савецкая ўлада пачала саджаць у турмы і фізычна ліквідаваць былых катаржнікаў польскіх турмаў, якія ўцяклі ў СССР.

Карпюк піша:

«Раптам папаўзьлі чуткі, быццам былыя катаржнікі са Страшава, што ўцяклі ў СССР, ворагі народу! Людзі дзівіліся спачатку, паціскалі плячамі.

— Місіць, так трэба. У Маскве разумнейшыя за нас. Ведаюць, што робяць! — уздыхаючы, пацяшалі тады сябе мае землякі.

Няпрыкметна для самых сябе некаторыя таксама пачалі прыглядацца адзін да другога і недаваряць. Сталі шукаць ворагаў і ў сябе. Сусед пачаў насьцярожана прыглядацца да суседа, брат — ня верыць брату, сын — бацьку.»

Выконваючы інструкцыі Масквы, у камуністычным падпольлі заходняй Беларусі ад падозраньняў перайшлі да дзеяньня. У выніку «бруднай падазронасьці», як піша аўтар, ягоны найлепшый сябра, «шчыры камуністы», «праз вакно атрымаў кулю ў скроню» ад свайго іншага былога сябры. Гэтае палажэньне адлюстроўвала ў мініятуры тую атмасфэру, якая панавала тады ў Савецкай Беларусі і ўва ўсім Савецкім Саюзе.

Але нічога не пераконвала наіўнага камуністычнага актывістага — Аляксея Карпюка. Ён зьбірае сярод насельніцтва грошы й харчы для рэспубліканскай арміі ў Гішпаніі. Нават сам гарэў душой паехаць дабраахвотнікам у Гішпанію, але перашкодзіў бацька.

Нямецка-польская вайна. Заходнюю Беларусь займаў савецкая армія. Аляксей Парпюк паступае ў Наваградзкае пэдвучылішча. Хоча паступіць таксама ў камсамол, але яго ня прымаюць, бо ў бацькі многа гэктараў зямлі. З-за гэктараў пацярпеў і бацька. Яго абклалі кулацкім падаткам. Заслугі ў камуністычным падпольным змаганьні ня былі ўзятыя пад увагу.

Усё апісанае Аляксеям Карпюком гучыць праўдзіва. Усе прыгадваюць, што так яно было ў запраўднасьці.

Але пачынаецца савецка-нямецкая вайна. Карпюк, далей верны камуністычным ідэалам, бярэ ў ёй актыўны ўдзел па савецкім баку.

*

Нядаўна ўвесь сьвет адзначаў 20-ую гадавіну перамогі над гітлераўскай Нямеччынай. Асабліва гучна гэтая гадавіна была адзначаная ў Савецкім Саюзе. З гэтай нагоды газэты й часапісы былі перапоўненыя ўспамінамі аб гераічным змаганьні жаўнераў савецкай арміі і савецкіх партызан. Пачалі нават выхваляць заслугі органаў дзяржаўнай бясьпекі й самога Сталіна ў перамозе над гітлерызмам. Але ніводным словам ня была адзначаная тая жорсткасьць і несправядлівасьць, якую ў часе й пасьля вайны цярпелі з боку савецкіх уладаў навет тыя, хто праліваў кроў за савецкія інтарэсы.

У савецкай прэсе й мастацкай літаратлры ўжо ўздымаліся некаторыя пытаньні нязвычайнай падазронасьці й жорсткасьці вышэйшага камандваньня ў дачыненьні да жаўнераў, вышэйшых уладаў — да падпарадкаваных. Возьмем абаронцаў Брэсцкай крэпасьці, якіх савецкая літаратура ўзьняла да легендарных постацяў. Толькі прыпадкам, калі пісьменьнікі пачалі цікавіцца лёсам жывых абаронцаў крэпасьці, высьветлілася, што тыя зь іх, якія трапілі былі ў палон да немцаў, апынуліся пазьней сярод зьняволеных у савецкіх канцлягерах.

У сваёй біяграфіі пісьменьнік Карпюк падае новыя падобныя факты. На прыкладзе свае ўласнае асобы ён паказаў, што сталінскія ўлады не давяралі нават былым вязьням гітлераўскіх лягераў сьмерці.

Аляксей Карпюк у часе нямецкай акупацыі праводзіць акты сабатажу супраць нямецкага ваеннага транспарту. За гэта ён трапляе ў нацыстаўскі лягер сьмерці Штуттоф у Прусіі, у якім загінула 150 000 чалавек. Карпюку аднак удаецца ўцячы з лягеру. Ён прабіраецца на бацькаўшчыну, далучаецца да камуністычных партызанаў і далей змагаецца супраць гітлераўцаў. Калі савецкая армія заняла Беларусь, Карпюк рвецца ваяваць далей. Ён піша:

«Набіралі групу дэсантнікаў у Польшчу і Прусію. Папрасіўся туды і я, але мне адмовілі. Выявілася, што ў мяне 'заплямленая' біяграфія: я быў у Штутгофе, мой бацька меў шмат гэктараў... Папрацаваўшы некалькі тыдняў інспэктарам, я зайшоў у ваенкамат, папрасіўся на фронт, і мне адразу выпісалі позву.

Як і мой бацька ў першай сусьветнай вайне, цяпер я стаў наводчыкам 76-мілімэтровай гарматы славутага 756 стралковага палка, якому потым выпала штурмаваць райхстаг. З баямі прайшоў я ад Варшавы да Бэрліну... За два месяцы немцы разьбілі ў мяне дзьве гарматы: адну на Одры, другую — за мястэчкам Флятаў у Заходняй Прусіі. За Флятавам мяне раніла. Раніла мяне другі раз у Бэрліне на вуліцы Мольткэ. Першы раз куля толькі чыркнула па плячы. Цяпер-жа я атрымаў у лёгкае тры асколкі — мяне чакала доўгае лячэньне і барацьба за жыцьцё.»

Карпюк выжыў, вылячыўся, уступіў у партыю, скончыў пэдагагічны інстытут і атрымаў накіраваньне на працу ў Сапоцінскі раён у якасьці загадчыка аддзелам народнай асьветы.

«Першым сакратаром райкому, — піша Карпюк у сваёй аўтабіяграфіі, — працаваў тады таварыш Яцкевіч... Да людзей ён адносіўся падазрона і бачыў у іх толькі кепскае, ведаў адну мэтаду кіраваньня — павышэньне галасу. Мяне ён адразу западозрыў у палітычнай нядобранадзейнасьці на тэй падставе, што мой бацька меў шмат гэктараў зямлі, а я быў у нямецкім лягеры, — тады гэта лічылася страшэнным грахом...»

«Пад выглядам ачысткі кадраў ад непажаданага элемэнту ў прыгранічным раёне Яцкевіч дабіўся майго звальненьня з работы.»

Доўгія гады пасьля вайны ўлады капаліся ў біяграфіях нават найбольш адданых камуністых і шукалі мамэнтаў для падозраньня й абвінавачаньня. У той час як пісаліся тамы ўзьнёслых одаў у гонар загінуўшых на франтох і ў гітлераўскіх канцлягерах, уцалелыя ўлзельнікі ваеннай трагедыі не маглі спаць скапойна. Сталінскія лягеры сьмерці папаўняліся мільёнамі новых нявінных ахвяраў. Гэтая старонка гісторыі падсавецкіх народаў яшчэ мала асьветленая ў савецкай літаратуры. Асуджаючы вайну, трэба асудзіць і ўсе іншыя формы несправядлівасьці, зьдзеку й гвалту. Нельга спыняцца на фармальным асуджэньні аднаго Сталіна й ягонай практыкі. Каб народы маглі паверыць, што гэтая практыка больш не паўторыцца, трэба каб пэрыяд сталінскага тэрору быў дакладна асьветлены з пункту гледжаньня запраўднага гуманізму.

Беларускі пісьменьнік Аляксей Карпюк зрабіў свой сьціслы ўклад у гэтую справу.

А. Залескі

Пытаньне будучыні беларускае мовы

З камсамольскага органу БССР, газэты «Чырвоная зьмена», перадрукоўваем ніжэй верш маладога беларускага паэта **Алеся Ставера** «Мой народ». Верш цікавы думкамі паэта про ролю роднае мовы.

Мой народ

Мой народ праз стагодзьдзі пранёс дабрату,
Да суседзяў-народаў павагу,
Знае сьвет навакольны яго прамату
І любоў да жыцьця і адвагу.
І заўсёды ў віхурах вякоў і нягод,
У зямной непагодзе суровай,
Вылучала між іншых мой мужны народ
Беларуская родная мова.
Мой народ зьберагае сваю даўніну
Кожны нашай гісторыі знаўца
Добрым словам успомніць ня раз Скарыну
І пахваліць за мудрасьць Мсьціслаўца.
Каліноўскага імя навокал гучыць,
І Купалы і Коласа слова, —
Новучыла іх край беларускі любіль
Беларуская родная мова.
Мой народ ганарыцца сягоньня сваім
Партызанскім праваслаўным краем.
У вялікіх бяседах прад сьветам усім
Дэлегаты яго выступаюць.
Дык чаруй-жа людзей паміж моваў другіх
І гучы вечна, ярака і нова,
Мова продкаў маіх і нашчадкаў маіх, —
Беларуская родная мова!

Корзюк наагул нямаведама дзе. Я можа й запраўды пасьпяшаўся зь імі.

Хачу найперш зазначыць вам, што перад ворганамі я ня дрыжу гэтак, як вы, і не страхуюся перад імі, я не боюся іх, бо ня маю грахоў і, значыцца, ставіцца да іх зьняважліва або поўзаць перад імі, у мяне няма ніякіх падставаў. Яны выконваюць сваю функцыю, як мы павінны выконваць сваю. А вы, таварыш дырэктар, перадалі сваю функцыю вашаму шэфу!

— Ці не даволі-б вам прыцiскаць тут мяне, я вам не хлапчук, а, здаецца, трошкі старэйшы за вас бальшавік! Вы, а ня я, стварылі штучную атмасфэру кантррэвалюцыі ў нашым інстытуце. Хто, як ня вы, з трыбуны нядаўна пагражалі і заклікалі шукаць усюды ворагаў, знаходзіць іх там, дзе іх можа й зусім няма. Вы наэлектрызавалі атмасфэру, расьпяклі яе да таго, што ў такіх умовах я й запраўды не магу выконваць сваіх абавязкаў. І прызнаюся — я баюся НКВД таму, што туды ходзіце вы! Вы зайшлі калі-небудзь да мяне перад тым, як пайсьці туды? Не! Цяпер насьміхаецеся, што я дрыжу. І калі гаварыць тут праўду — вы перашкаджаеце мне працаваць!

Дырэктар раззлаваны, падняўся з крэсла і пачаў бегаць па сваім габінэце. Ад таго, што габінэт быў занадта малым, усяго некалькі крокаў, дырэктар часта павяртаўся і выглядала, што ён топчыцца на месцы, тыкаецца то ў вадну, то ў другую сьцяну.

Сакратар партарганізацыі спакойна назіраў за ім.

— Адно тое, што між намі няма паразуменьня, ужо пагражае нам абоім. Прашу зразумець гэта. Што-ж тычыцца вашага закіду, скажу — я, як мага, абараняю нашу ўстанову там! Забыўшыся на ўсё ўзаемныя крыўды, прапаную разам працаваць пановаму!

Сакратар працягнуў руку Мэльцару. Той падаў сваю, і гутарка паміж імі пачалася больш лагоднай.

— Маю колькі канкрэтных прапаноў. Абавязкавае выкладаньне пабеларуску! Чаму гэта важна? Наш шэф абвінавачвае нас за нацыяналістычныя настроі сярод нашай моладзі. Каб гэтага ня сталася запраўды, мы павінны задаволіць законныя нацыянальныя патрэбы беларускай моладзі. Мы працуем у больш складаных умовах, чым нашы рускія таварышы, дзе нацыянальнага пытаньня фактычна не існуе. Далей — нашае, так сказаць, пагранічнае палажэньне! Мы ў падсуседзях у капіталістычнага сьвету. Гэты сьвет будзе заўсёды нас правакаваць, уплываць на нас і шкодзіць нам. Не забывайма Польшчы, мы працуем там у Заходняй Беларусі, і што тычыцца беларускага пытаньня, дык мы мусім быць у гэтым сэньне прыкладам для нашых заходніх братоў, прыцягальнай сілай!

Сакратар партарганізацыі на момант спыніўся і, пазіраючы ў вочы дырэктару, дадаў:

— Таварыш дырэктар, давайце працаваць так, каб у нас ня было ніводнага арыштаванага!

— Згода, калі гэта будзе залежыць толькі ад нас.

Дырэктар быў нямала зьдзіўлены хлапецкай наіўнасьцяй сакратара партарганізацыі.

17.

Неверагоднае бывае верагодным. Так і з Раманам Корзюкам. Ёсьць людзі, якія ніколі ня турбуюцца за свой лёс, ідуць наўпрасткі, куды іх вядзе іхнае хаценьне, і толькі дзіву даесься, як выносіць іх нейкая няведамая сіла з самых неверагодных абставінаў. Але гэта здараецца хіба толькі з маладымі людзьмі. Гэта заюшаныя людзі, і можа найшчасьлівейшыя ў сьвеце. Здаецца, што не яны самі дбаюць аб сабе, а нехта іншы вядзе іх, і яны праходзяць роўна гэтулькі, колькі ім адведзена. Падобных людзей нагадваў сабою і Раман Корзюк. Ідучы ў Польшчу, Корзюк ведаў, што ён не застанецца там, але ўсёт-кі йшоў, як-бы яго хто пхаў туды. Прывёўшы сям'ю ў Польшчу, ён лічыў, што сваё заданьне выканаў, і, такім парадкам, пачуваў сябе свабодным, нікому непатрэбным чалавекам. Сям'я больш яго ўжо ня зьвязвала. І Корзюк захацеў, — ня вырашыў, а захацеў, — пайсьці назад. Гэтае хаценьне было нагэтульки вялікае, што навет аднае лішняй гадзіны ён не хацеў быць у Польшчы. Ён, канечне, і ня думаў складаць нейкую ахвяру на аўтар Польшчы, як таго дамагаўся польскі чын. Сваёй ахвярнасьцяй Корзюк не хацеў здабываць сабе ласкі. Польскі чын спадабаўся яму сваёй высокай ідэйнасьцяй, але ён-жа стаўся для Рамана і вялікім дакорам. Калі высокі польскі чын загаварыў у часе допытаў аб гераізьме польскіх сыноў і дачок, якія зьвеку гатовыя ахвяраваць сабой, каб толькі жыла іхная Бацькаўшчына, Корзюка ашаламіла раптоўная думка: ён зраднік сваё радзімы. Польскі чын, здавалася, хацеў і падказаць Раману такую думку, і не зрабіў гэтага толькі дзеля далікатнасьці. Ніколі раней і ў голаў Раману ня прыходзіла, што перабегчы — значыць зрадзіць. Раман баяўся гэтага слова. Ён ня шукаў тут для сябе ратунку, ён ратаваў толькі іншых. А цяпер выходзіць, што ён уцёк, пабаяўся небясьпекі, уцёк дзеля свае собскай выгоды, таму толькі, што яго абвінавачваюць у нейкай кантррэвалюцыі, у прыналежнасьці да арганізацыі, аб існаваньні якой ён дачуўся толькі ад сьледчага. Не пасьпелі яму паказаць недарэчныя наганы, як ён адчуў сябе злоўленым і вінаватым, пабаяўся арышту, паддаўся Кандрацэню, пакінуў навуку, пакінуў усё, каб толькі зьберагчыся. Які-ж ён кулак і дзе яго шырыня, якой ён хваліўся перад самім сабою! Сабака, і той не пакідае свайго кута, здыхае на двары гаспадара, а ня йдзе. А я пайшоў, схаваўся! Студэнт, называецца! Тое «пане студэнце», зь якім падкрэсьлена ветліва зьвяртаўся да яго польскі чын, набыло цяпер для Рамана сэнс напамінку пра абавязкі студэнта. Які-ж я студэнт! Студэнт — гэта нейкае чыстае, ідэяльнае слова. Я плямлю яго. Студэнт і перабежчык-зраднік у ваднэй асобе ня могуць зьмясьціцца. Студэнт — гэта ўсё-ткі сымбаль рэвалюцыйнасьці, а ня толькі аднэй панскай далікатнасьці. Студэнт — гэта Сібір, і Сібіру запраўдныя студэнты ніколі не баяліся.

Раману шчасьціла ўва ўсім. Польскія ўлады абыйшліся зь ім добра і адпусьцілі яго. Навет паклапаціліся аб тым, каб ён ня трапіў у рукі сваім, перакінулі ў Лацьвію, каб ужо адтуль выпхнуць на ўсход. Чаму палякі абралі для яго такі шлях, Раману невядома было. Праваднік-жа казаў, што лацьвійска-савецкая граніца сьцеражэцца ня пільна, латышы не бягуць у Савецкі саюз, як бягуць туды беларусы з Польшчы. Дык для Раманавай бясьпекі і было вырашана пераходзіць мяжу там. Рамана ўсе-ткі зьдзіўляла, чаму так прыхільна паставлісія да яго палякі. Але й на гэтае Раманава недаўменьне даў адказ на дзіва гаваркі праваднік, — Раман, мусіць, спадабаўся палякам, казаў ён, і яны спадзяюцца мець у яго асобе свайго чалавека за кардонам.

— Польская дэфэнзыва, пане мой, нічым не бракуе, — закончыў ён, сьмяючыся. — Можа калі і пан спатрэбіцца нам.

Пражыў Раман і часіну сьмяротнага страху. Быў адзін мамэнт, калі Раман падумаў, што праваднік-паляк хоча зь ім раськвітацца. Патое, думаў ён, палякі й выдумалі такую вандроўку.

Зьлезьлі ноччу зь цягніка недзе на глухім паўстанку. Да граніцы, як казаў праваднік, заставалася ўжо з пару кілямэт-

Ці ня сорамна, дзядзька Шырма?

У сяголятнім студзені ў Менску адбылася так званая дэкада расейскага мастацтва ў БССР. Пад ёй там цяпер разумеюцца звычайныя гастролі тэатраў савецкаімпэрскае Масквы па гарадох ейных каляніяльных народаў. З гэтае прычыны на старонках бэсэсэраўскіх газэтаў зьявілася ладне акафістаў, якім бракуе пачуцьця ня толькі нацыянальнёй, але й чалавецкай годнасьці. А паміж імі адно з першых мейсцаў па свайму прыслужніцтву займае артыкул Рыгора Шырмы з паказальным назовам «Калі ласка!», зьмяшчаны ў газэце «Советская Белоруссія» ад 10 студзеня г. г.

Свой вернападданы твор Рыгор Шырма распачынае ўрачыстым лёзунгам: «Наш саюз зь вялікім расейскім народам уходзіць сваім карэньнем у далёкае мінулае». Ці хіба гэта адпавядае праўдзе? Няма тут нават патрэбы спасылацца на шматлікія гістарычныя факты, бо цалкам хопіць створанага народам фальклёру. І можа лепш было-б замест «Калі ласка!» нацягнуць паміж дзьвюма вежамі 13-цінавярховых дамоў на менскай Прывагзальнай плошчы вялікі транспарант зь беларускай народнай прыказкай:

— Тату, тату, лезе чорт у хату
— Дарма, сынку, абы не маскаль.

Ня дрэнна было-б таксама, каб дзяржаўная акадэмічная капэля пад кіраўніцтвам Рыгора Шырмё прывітала яшчэ на вагзальнай плятформе маскоўскіх гасьцей, продкаў якіх нашыя продкі сустракалі са зброяй у руках, цьпевам беларускай народнай гістарычнай песьні:

«Масква стала наракаці,
Места Воршу пакідаці.
А як з Воршы уцякалі,
Рэчку невялічку праклінали:
— Бадай ты, рэчка, сто лет высыхала,
Як нашая слава тутака прапала»

Зьгінаючыся ў сваім алілуйным артыкуле ў крук перад Масквой, Рыгор Шырма спрабуе забрудзіць сьветлы вобраз нязломнага змагара за Беларусь, сьцьвярджаючы, што «Кастусь Каліноўскі — вучань і пасьлядоўнік расейскіх рэвалюцыйных дэмакратаў». Няўжо? Усе мы ў сваіх сэрцах, да апошняга іхнага тыхканьня, перахоўваем ягоныя перадсьмяротныя словы:

«Беларусы! Браты мае родныя!

З-пад шыбеніцы маскоўскай прыходзіцца мне пісаць да вас»

— і далей —

«Бо я табе з-пад шыбеніцы кажу, народзе, што толькі тады зажывеш шчасьліва, калі над табой маскаля ўжо ня будзе»

Асабліва захапляецца Рыгор Шырма былым Віленскім настаўніцкім іститутам, бо, маўляў, ягоныя студэнты літаральна нядасыпалі вывучаючы расейскую культуру і таму, быццам, добра яе ведалі. А між тым сам сябе ў гэтым сэньсе падважвае. Так ён піша: «Незабывальны рэпінскі «Паляшук», які абапёрся на агарожу недзе каля Прыпяці». Ну навошта дарэшты распранацца на вачох у расейцаў, якія бяз сумлеву ведаюць гэты малюнак, што знаходзіцца ў Трэцякоўскай галярэі ў Маскве?

Не «Паляшук», а «Беларус». І не з-панад Прыпяці, а з-па-над Дзьвіны. Свой эцюд «Беларус» Рэпін напісаў у 1896 г. пад Віцебскам, у маёнтку Здраўнева, на беразе Дзьвіны каля ейнага грымотнага парогу Закладзень. Ягоны тыповы «Беларус» з адзабальнай самавітасьцю, з пачуцьцём чалавецкай годнасьці, з гонарам і без варожасьці глядзіць на вас. Няхай на ім саматканая, але разам з тым беласьнежная сьвітка, падпярэзаная саматканым, але прыгожым каляровым пасам з кутасамі, аднак ён, трапна адбіты й памастацку адкрыты І. Рэпіным, нічым не падобны да рэпінскага-ж «Мужычка з палахлівых» (1877 г.), зь якога, дарэчы, усе капаўкі падабралі затуканыя бэсэсэраўскія паслугачы Масквы.

Прабачце, дзядзька Шырма, але-ж другую няпрыемнасьць вы падклалі студэнтам Віленскага настаўніцкага інстытуту, калі пішаце, што ім дужа падабаліся наступныя радкі зь Лермантава:

«Лучем румяного заката
Твой стан, как лентой обовью»

(Румены прамень сонца на заходзе абвіне твою постаць, як істужка).

Значыцца кепска, вельмі блага яны ведалі Ю. Лермантава, абраўша зь ягонай дасканалай творчасьці выпадковы альбомны вобраз. І ці не зрабілася за вас няёмка расейцам, калі толькі яны, хай сабе зь нязвычайнай для іх ветлівасьці чыталі ваш артыкул у «Советской Белорусіі»?

Мы далей арганічна ня ў стане падзяліць бязьмежную радасьць Рыгора Шырмы з тае прычыны, што «вялікі пралетарскі пісьменьнік» Максім Горкі захапіўся творам Янкі Купалы «А хто там ідзе», пераклаўшы яго на расейскую мову ды надаюды яму адначасна годнасьць беларускага... гімну. Да гэтага добрага твору трэба падыходзіць, цяпер у гістарычным пляне. Ён быў напісаны Янкам Купалам яшчэ ў нашаніўскія часы, калі падбітыя Беларусы марылі не пра незалежнасьць, а пра тое, каб, хоць — «людзьмі звацца». Магчыма ўласьне таму «А хто там ідзе» і спадабаўся расейцу да апошняй кроплі крыві, Горкаму, які, мабыць, спадзяваўся, што далей гэтага сьціплага жаданьня Беларусы ня пойдуць. І ніякага дзіва ў тым, што гэты верш ніколі ня будзе беларускім гімнам, як ня стаўся ім і «Ад веку мы спалі». Аднак справа нават і ня ў гэтым, а можа... акурат у гэтым.

Максім Горкі, у сувязі з вершам »А хто там ідзе», у сваім лісьце да М. Каццюбінскага паблажліва ахарактарызаваў Янку Купалу й Якуба Коласа, як — «славные ребята». У бэсэсэраўскіх выданьнях гэтыя «ребяты» звычайна дыпляматычна й хлусьліва перакладаюцца, як — «хлопцы» замест, даруйце, адпаведнага ім тэрміну нашай мовы — блазнота. Ці адважыўся-б Максім Горкі так назваць сваіх сучасьнікаў у расейскай літаратуры — Льва Талстога, Чэхава, Буніна, Купрына, Андрэева ды іншых? І няма ў гэтым ягоным выказваньні нічога апрача расейскай вялікадзяржаўнай пагарды да «нейкіх» беларускіх дудароў.

А можа я ня маю рацыі? Магчыма й дагэтуль беларускі народ марыць пра тое, каб — «людзьмі звацца»? І згадваецца перадусім нашая добрая беларуская моладзь на чужыне, якая, таму яна й моладзь, любіць часам пазабавіцца. Акрамя тутэйшых танцаў яна ведае й паважае свае родныя скокі — «Лявоніху» і «Мяцеліцу», «Бульбу» і «Юрачку», «Гняваш» і «Калаўрот» ды ладне іншых, аб якіх даведалася ад сваіх бацькоў і дзядоў. Аднак ніколі нашая вольная моладзь не пачне танцаваць «Польку трудовых резервов», аб існаваньні якое мы нечакана дазналіся з тае-ж «Советской Белоруссии» ад 23 сакавіка г. г. Мы тут на чужыне перадусім і дарэшты — людзі і кожны з нас паасобку — чалавек, а ня нейкія рэзэрвы. А там, на нашыя глыбокія жаль і боль, былі калісьці Беларусы «быдлам» для панскай Варшавы, «рабочим скотом» для царскага Санкт-Пецярбургу, «унтэрмэншамі» для фашыстоўскага Бэрліну, каб урэшце-рэштаў стацца «трудовыми резервами» для бальшавіцкай Масквы. Ды што яшчэ больш агіднае — іх прымушаюць праз скокі з адмысловым назовам выхваляць гэтую зьняважлівую рабаўласьніцкую мянушку.

Дзядзька Рыгор Шырма! Хіба вы не разумееце, што вашае добрае імя зрабілася, апраўдываючы вашае прозьвішча, шырмай, параванам, заслонай для недалужных завяртанцаў, якіх цалкам характарызуе ўбогі ўва ўсіх адносінах пасіхач Лявон Прокша? Уласьне дзеля гэтага вы ім і патрэбныя, бо Беларусы на чужыне да старой памяці шануюць усё-ж вас, а ня іх. І разам з тым мы — колішнія падсавецкія грамадзяне — добра ведаем, што вы ня ў стане былі наразе з гонарам прыгадаць маскоўскім гасьцям, што першую п'есу для першага маскоўскага тэатру напісаў Беларус Сымон Полацкі. І таксама разумеем, што ня можа вашая выдатная капэля выканаць, прыкладам, песьню на гнеўныя словы нашага Нацыянальнага Прарока Янкі Купалы:

«Чужак-дзікун, крывёю ўпіўшысь
сьвежай,
Запрог цябе ў няволю, ў батракі
І тваю маці-бацькаўшчыну рэжа,
Жывую рве на часьці, на кускі.

Сыноў тваіх расьсеяў па ўсім сьвеце,
Як птушак ястраб з гнёздаў разагнаў;
Бацькі дзяцей, а бацькоў сваіх дзеці
Сярод магіл шукаюць і канаў».

Юрка Віцьбіч

Калёнія для беларускіх дзяцей

Школя сьв. Кірылы Тураўскага ў Лёндане прапануе зарганізаваць у гэтым годзе летнюю калёнію для беларускіх дзяцей.

Калёнія будзе ў памешканьні школы пад адрасам:

St. Cyril's House
41 Holden Road
London, N. 12

Яна будзе трываць ад сыботы 31-га ліпеня (прыезд) да нядзелі 8-га жніўня (заканчэньне й ад'езд).

Кошт удзелу аднаго дзіцяці ў калёніі выносіць чатыры з паловай ангельскіх фунтаў. У гэтую суму ўлічаны памешканьне і ўтрыманьне, уключна з вячэраю ў сыботу 31-га ліпеня й абедем у нядзелю 8-га жніўня. Кошты падарожжа й асабістых выдаткаў дзіцяці бацькі павінны пакрыць асобна.

Калёнія прызначаная ў першую чаргу для беларускіх дзяўчат у веку 8-15 гадоў. Ёсьць аднак такасама абмежаваная колькасьць месцаў для малых хлапцоў (8-9 гадоў).

Бацькі, якія жадалі-б выслаць сваіх дзяцей на калёнію, павінны зьвярнуцца на адрас кіраўніцтва калёніі, залучыўшы дэпазыт у вышыні аднаго ангельскага фунта. Тыя, што жывуць у Брадфардзе й ваколіцы, павінны пісаць на наступны адрас:

Mrs. H. Michaluk
136 Southfield Road
Bradford 5, Yorks

Усе іншыя павінны пісаць да а. А. Надсона на адрас Школы сьв. Кірылы ў Лёндане, паданы вышэй.

Увага! Дапазыт будзе зьвернуты, калі-б калёнія не магла адбыцца, або калі-б дзіця з паважных прычынаў не магло ўзяць у ёй удзялу.

Колькі слоў аб тэстамэнтах

Людзі кажуць: жывы чалавек аб жывым і думае. Вельмі трапна. Але на гэтым белым сьвеце жыцьцё цячэ сваім руслом — усё зьмяняецца. Пад гэтыя законы падпадае й нашае жыцьцё... Паманеньку, адзін па адным, мы выкрэсліваемся з жыцьцёвай лісты, пакідаючы сваіх блізкіх і далёкіх родных, сяброў, супрацоўнікаў, суўласьнікаў, сяброў па парафіі ці арганізацыі, а таксама пакідаем па сабе нешта з набытага. Звычайна тут, у Паўночнай Амэрыцы, бальшыня людзей забясьпечваецца на такія выпадкі тэстамэнтамі, у якіх яны выказваюць свае жаданьні што рабіць з тым, што яны пакідаюць, каму й колькі чаго перадаць і г. д. Гэта значна ўпрашчае працу адпаведных уладаў.

Мне асабіста даводзіцца аднак наглядаць, што з нашымі шматлікімі суродзічамі справа выглядае горш. Яны чамусьці ўважаюць: «пашто ўсё гэта». Некаторыя нават не застрахоўваюць на ўсякі вёпадак свайго жыцьця, асабліва самотныя, абцяжваючы пазьней сваіх сяброў і знаёмых непрадбачанымі выдаткамі. Здараліся такія выпадкі, што людзі пакідалі пасьля сябе вялікую маемасьць, але таму, што не патурбаваліся ў свой час заплаціць пару даляраў адвакату за тэстамэнт, іхныя сябры ці мясцовыя ўлады наладжвалі ім за ўласныя сродкі скромныя паховіны, у той час, як маемасьць нябожчыкаў пераходзіла, паводля закону, розным трэставым кампаніям. Калі нехта ня мае блізкіх спадкаемцаў, няхай памятае, што ёсьць беларускія дапамаговыя ці царкоўныя арганізацыі, якія патрабуюць сродкі для сапраўды добрых мэтаў.

Няхай гэтая зацемка зьверне ўвагу нашых суродзічаў на неабходнасьць плянаваць сваю будучыню і застрахоўвацца ад нечаканасьцяў.

Антон Маркевіч

УВАГА!

Выходзіць з друку чарговы 3-ці нумар зборніку

«ЗАПІСЫ»

Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва.
У зборнік уваходзяць навуковыя артыкулы з галіны беларускай гісторыі, літаратуры і іншыя.

ЦІ ВЫ ЧЫТАЕЦЕ ЧАСАПІС МАЛАДОГА ПАКАЛЕНЬНЯ

«БЕЛАРУСКАЯ МОЛАДЗЬ»?

Зрабіце падпіску яшчэ сяньня, пішучы на адрас:

„Byelorussian Youth"
P. O. Box 96
Brooklyn, N. Y. 11222, U.S.A.

Падпіска на год — тры амэрыканскія даляры

раў. Трэба было прайсьці дужа камяністую, глухую і дзікую мясцовасьць. Ніякіх сялібаў нідзе ня было. Ішлі не гамонячы. Неўзабаве наткнуліся на нейкую будыніну. Зайшлі. Святла ня было. Паляк прывітаўся палацьвійску. Яму адказала на тэйжа мове жанчына, па голасу — маладая. Раман нічога ня мог разгледзець у цямрыні, застаючыся стаяць ля парогу. Пасьля кароткай гаворкі, жанчына затупацела, і хутка ў кутку засьвяцілася газоўка. Раман аж аслупянеў: насупраць сябе ён пабачыў не жанчыну, а падлетка гадоў чатырнаццаці. Гэта так няпрыемна ўразіла Рамана, што яму ўсё здалося тут падазроным, няпэўным і небясьпечным. Агледзеўшыся, Раман заўважыў, што ў хаце няма ніводнага вакна, ці можа яму толькі так здалося. У кажным разе, адчуваньне было — быццам ты ў падвале, ці ў якім скляпеньні. Праваднік сігануў наперад і сеў за маленькі столік, запрасіўшы і Рамана.

— Падай гарэлкі! — зьвярнуўся праваднік да падлетка ўжо папольску. — Хочацца трохі выпіць.

Піў паляк, аднак, ня «трохі», а куляў чарку за чаркай, змушаючы і Рамана.

Але Раман усё адмаўляўся.

— Пі, кажу, усё роўна плаціць будзеш ты!

Раман стаяў на сваім.

— Ня хочаш — ня трэба! Часу ў нас няма, — і паляк падняўся, коўтнуўшы напасьледак яшчэ адну чарчыну. — Зыгмундзік, дай пляшку на дарогу!

«Зыгмундзік» паставіў пляшку на стол.

— Ну, плаці, браце! Ня так-жа я цябе вяду! Колькі каштуе?

«Зыгмундзік» сказаў.

Раман выняў з кішані сваё партманэ і заплаціў злотымі. Выйшлі.

— Я бачыў у пана досыць ладна грошай. Не пашкадавалі табе! — азваўся сур'ёзна, зусім пацьвярозаму праваднік, якбы гарэлкі й ня нюхаў.

Рамана скалынула. «Прывёў сюды, каб ня весьці далей».

— Пану злотыя больш не патрэбныя. Праз паўгадзіны пан будзе на тым баку.

Раману адлягло. Ранейшая думка здалася яму сьмешнай, ён навет засароміўся свайго страху перад паляком. Аддаў усе грошы, якія ў яго былі — і польскія і савецкія.

— Савецкія грошы хай пан трымае сабе на дарогу. Яны мне ні да чога. Я ведаю, што ў пана яны ёсьць.

Навобмацк ён аддзяліў савецкія грошы ад польскіх.

Яны пайшлі далей.

Калі паляк здаваў Рамана Корзюка іншай асобе, недзе зусім блізка пракрычэлі пеўні.

— Гэта на панскім баку. Пан, можна сказаць, як дома, — азваўся лагодна паляк. — І ехалі і йшлі сюды далёка так, каб пан цэлы быў і ў рукі не папаўся.

Аднэй сваёй рукой паляк узяў Рамана за плячо, а другой, выцягнутай, паказваў:

— Вунь бачыш агеньчык, што ледзве коліць цямрыню, гэта хата пана Якуба, на тым баку ўжо. Як зойдзеце да яго, скажы: «Вітаньне, пане Якубе», і пан Якуб адвядзе пана на самую станцыю. Яшчэ й на менскі цягнік пасадзіць, як пан не пашкадуе савецкай паперчыны.

На гэтым паляк ветліва разьвітаўся з Раманам і новы чалавек павёў яго проста на агеньчык хаткі «пана Якуба». Праз колькі маўклівых і ціхіх хвілін яны былі ўжо ў «пана Якуба», — Раман так і не заўважыў, дзе й калі была пяройдзена імі граніца. Перакінуўшыся колькімі словамі зь Якубам, Раманаў спадарожнік вярнуўся назад. Калі Раман перадаў палякова «вітаньне, пане Якубе», пан Якуб усьміхнуўся і толькі сказаў: «Шэльма ён». Корзюк прабыў у пана Якуба якіх гадзіны паўтары. Пан Якуб пачаставаў яго гарбатай з ромам і сказаў, што ён можа здрымнуць яшчэ да цягніка. Стомленасьць, атупеласьць і абыякавасьць да ўсяго сьцішылі Рамана і, седзячы за сталом, ён пачаў дзюбаць носам. Узбудзіў яго Якуб ужо на досьвідку. Да чыгункі было тры кілямэтры і яны пасьпяшаліся.

Сваёй зямлі ён цяперака баяўся. Яму здалося, што ён пражыў недзе шмат гадоў і глядзіць на свой край як-бы ўпяршыню, з трывогай і ўтрапеньнем на душы. Вагзал — невялікая будыніна — глядзеў на Рамана няветліва і запытальна.

У касу за білетамі стаяла колькі чалавек. У чаргу стаў і Раман. Адчынілася вакенца, нешта сказаў касір і вакенца зачынілася. Незадаваленьне прайшло па людзёх. Праз дзесяць хвілін яно адчынілася зноў і пачаўся продаж білетаў. Зьявіўся аднекуль ні то ў форме НКВД, ні то ў форме пагранічніка, — Раман ня мог адрозьніць, — чалавек і стаў каля саменькай касы, аблакціўшыся на балясы. Ён праводзіў вачыма кажнага, хто адыходзіўся зь білетам ад касы. Корзюк паволі пасоўваўся да вакна. Пан Якуб таксама стаяў воддаль. «А можа гэта ён і выклікаў яго сюды». Раман ніразу ня зірнуў у бок чалавека у форме, хоць яму і здавалася, што той аглядае яго. «Гэта добра, што ў мяне саматканы піджак». Ад напружаньня скура на ім аж шорхла. Нарэшце, ён падыйшоў да вакенца. Грошы ён не падрыхтаваў, як гэта рабілі іншыя, і калі яму трэба было плаціць, ён пасьпешна і нязграбна пачаў вынімаць іх з партманэ. Невядома якім парадкам, зашалясьцела з партманэ на падлогу новенькая паперка польскіх злотых. Відаць, у свой час яе не намацаў праваднік, і яна засталася ў Рамана. Чалавек у форме хацеў быў услужыць яму, але Корзюк апярэдзіў яго і паклаў польскія грошы ў партманэ.

Прыйшоў цягнік. Якуб кіўнуў Раману на разьвітаньне галавой. У вагоне, у якім апынуўся Корзюк, было пуста, толькі ў вадным купэ сядзелі, як на выгляд, два службоўцы з партфэлямі на каленях і аб нечым заўзята спрачаліся. Корзюк сеў у наступным ад іх купэ ля вакна і адразу пачаў углядацца ў азызлыя прасторы, што паўставалі з ранішняга паўзмроку і беглі назад, выгінаючыся перад вачыма талеркай і як быццам прысядаючы. Гэта паглынула Корзюка: ніколі раней ён не назіраў такога. Цягнік набраў ужо хуткасьць, ён бег на ўсю сваю моц, і дрэвы, што паказваліся на воддалі, здавалася, сьпяшаліся кінуцца яму ў вочы, каб ён іх запомніў назаўсёды. Аб тым, дзе ён быў, Раману не хацелася думаць, яму цяпер не падабаліся такія думкі, дый цяпер яму здавалася, што ён ня быў нідзе наагул. Тых колькі дзён, якіх яго ня было на гэтай зямлі, ён ня лічыў, яны здаваліся яму нечым нярэальным. Корзюк хацеў думаць, што яго ня было зусім, што ён не існаваў, быў дзесьці па-за часам, як-бы ў нейкай іншай палавіне сьвету, аддзеленай празрыстай, але разам з тым мутнай, нявідочнай плянёнкай. Ды Корзюк у падсьвядомасьці чуў, што гэта ня так, што ён усё-такі быў дзесьці і толькі сябе хоча падманіць што нідзе ня быў. Корзюк хаваўся і ашукваў сябе, каб адмахнуцца ад таго, што засталося ззаду і сустрэцца памагчымасьці бяз болю з тым, што наперадзе.

Корзюк цалком ачнуўся, калі перад ім пачаў паказвацца Менск, перш за ўсе знаёмы яму Дом ураду. Толькі цяпер Корзюк рэальна ацаніў, хто ён, што зь ім. У сэрцы азвалася пякучаю ранай трывога, Раман хацеў, каб цягнік вёз яго некуды ўвесь час, ня спыняючыся, міма гораду, далей ад усяго. Але цягнік, абагнаўшы горад, яшчэ з большай, здавалася, пасьпешнасьцяй, з грукатам, з лязгам, з імпэтам і кіраваўся на вакзал, што ўжо чакаў яго і гатовы быў прыняць у свае абдымкі.

(Далей будзе)

Рэха Сакавіковых святкаваньняў

У Кангрэсе ЗША

47-ыя ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі знайшлі шырокі водгук у Кангрэсе ЗША. Газэта «Беларус», якая выдаецца ў Нью Ёрку, у сваім сакавіковым-красавіковым нумары паведамляла:

«Калі ў 1963 годзе з нагоды сакавіковых угодкаў было ў абедзьвюх палатах Кангрэсу 12 прамоваў, а ў 1964 годзе — 24 прамовы, то сёлета было іх аж 38: 6 у Сэнаце й 32 ў Палаце Рэпрэзэнтантаў. Яны былі сказаныя між 22 сакавіком і 1-ым красавіком, але найбольш іх было ў дзень 25 сакавіка — аж 27 прамоваў..

«Апрача гэтага, прынятая на ўрачыстай Акадэміі ў Нью Ёрку з нагоды ўгодкаў абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі Рэзалюцыя была ў гэты-ж дзень прачытаная ў Сэнаце сэнатарам Якубам Джэвітсам і двойчы ў Палаце Рэпрэзэнтантаў — кангрэсмэнам Паўлам Крэбсам і кангрэсмэнам Джонам Дынгелям. Таксама і ў «Кангрэсавым Рэкордзе» Рэзалюцыя гэтая была надрукаваная аж тры разы.

Гэтакім парадкам, сэсіі ў абедзьвюх палатах Кангрэсу ў дзень 25 сакавіка фактычна выліліся ў магутную маніфэстацыю прыязьні да Беларускага Народу і сталіся зычлівым актам маральнага й палітычнага падтрыманьня ягоных нацыянальна-вызвольных імкненьняў».

Прыгаданы нумар газэты «Беларус» абыймаў 12 старонак і зьмяшчаў перадрук з «Кангрэсавага Рэкорду» у ангельскай мове ўсіх сёлетніх выступленьняў сэнатараў і кангрэсмэнаў.

Лёс Анджэлес (ЗША)

Беларуская грамада Лёс Анджэлесу й ваколіцаў 47-ыя ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці БНР сьвяткавала ў нядзелю 28-га сакавіка. Сьвяткаваньне было наладжана супольна Беларуска-Амэрыканскім Задзіночаньнем і Беларускім Кангрэсавым Камітэтам.



Малыя танцоркі выконваюць беларускі народны танец

Урачыстая акадэмія пачалася «Прывітаньнем сьцягу», сказаным Аняй Вініцкай. Былі адыграныя амэрыканскі нацыянальны гімн і малітва «Магутны Божа». Пасьля былі прачытаныя прывітаньні ад губэрнатара штату Каліфорнія Браўна, ад сэнатара штату, ад аддзелаў БАЗА ў Нью Ёрку і Кліўлендзе, ад БККА ў Нью Ёрку і іншыя.

Сход ушанаваў памяць актыўнага ўдзельніка папярэдніх Сакавіковых урачыстасьцяў Алімпа Мяленцева.

Зьмястоўны і цікавы рэфэрат пра змаганьне Беларусаў за сваю дзяржаўную незалежнасьць, асабліва пасьля Акту 25 Сакавіка, прачытаў сп. Пётра Ермік. Дакладчык закончыў сваё выступленьне дэклямацыяй уласнага вершу, прысьвечанага 25-му Сакавіку. Ён быў узнагароджаны бурнымі воплескамі.

Мастацкая частка праграмы пачалася дэклямацыяй вершу М. Машары «25-га Сакавіка». Верш выканала сп-ня Вера Вуіч. Верш Я. Коласа «Беларускаму люду» былі прачытаны сп-няй Юзяй Найдзюк. «Брату на чужыне» Я. Купалы з пачуцьцём прадэклямавала сп-ня Каця Вініцкая. З дэклямацыямі вершаў выступілі таксама дзеці. Пасьля дзеці выканалі беларускі народны танец «Крыжачок».

Праграма закончылася адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Трэба адзначыць, што, як ніколі раней, гэтым разам у падрыхтоўцы праграмы сьвяткаваньня мясцовая беларуская грамада была надзвычай актыўная. Нават тыя, хто ня мог прыбыць на ўрачыстасьць асабіста, прыслалі свою грашовую складку на пакрыцьцё выдаткаў. Такія адносіны моцна заахвочваюць да грамадзкай працы ў будучыні.

Н.

Мэльбурн (Аўстралія)

Сёлета Беларускі Камітэт у Мэльбурне, пляную чы сьвяткаваньне 47 угодкаў Сакавіка, адыйшоў ад старой традыцыі ладзіць толькі акадэмію, а вырашыў, дзеля заахвочаньня да большай прысутнасьці Беларусаў на Акадэміі, наладзіць пасьля яе танцавальную вечарыну. З увагі на пост — перасунулі сьвяткаваньне на 6-га травня, калі гэтае сьвяткаваньне й адбылося. Гэта, нажаль, сябе не апраўдала. На вечарыну людзей сабралася больш, як на акадэмію, хоць адно й другое адбываліся ў тэй самай залі. Гэта трэба падкрэсьліць дзеля таго, каб у будучыні Камітэт пры ладжаньні ўрачыстасьцяў клапаціўся пра больш атракцыйную праграму.

Заля, у якой адбылася Акадэмія, была ўдэкараваная беларускім і аўстралійскім сьцягамі. Увазходзячым прышпілілі бель-чырвоны-белыя ісьтужачкі. Акадэмію адкрыў старшыня Камітэту. У даўжэйшай прывітальнай прамове ён закрануў сутнасьць Сакавіковага Акту на фоне сучасных падзеяў, і спыніўся на значэньні нацыянальных сьвятаў, арганізаваных штогоду, і якія ўжо былі праведзеныя і ў гэтым годзе, зьвяртаючы ўвагу на актуальнасьць Сакавіковай Ідэі і на нашыя магчымасьці ў будучыні.

Далей — сп. У. С. прачытаў зьместоўны даклад, у якім прааналізаваў падзеі, што папярэдзілі, адбыліся ў часе й пасьля абвешчаньня Сакавіковага Акту, і падкрэсьліў патрэбу далейшага змаганьня за вольную й незалежную Беларусь. Падаючы апісаньне сучасьніка і ўдзельніка абвешчаньня незалежнасьці БНР, дакладчык адтварыў жывы вобраз Менску раніцай 25 сакавіка 1918 году і даў магчымасьць прысутным глыбей зназвіць у сьведамасьці падзеі гэтага важнага дня.

Пасьля рэфэрату сп. М. Н. прачытаў зь «Беларуса» актуальны артыкул К. Акулы «Жыцьцядайнасьць ідэі», дапаўняючы яго сваімі заўвагамі.

На прапанову старшыні Камітэту, хвілінай цішы ўдзельнікі ўрачыстасьці ўшанавалі памяць тых, што загінулі ў змаганьні за незалежнасьць Беларусі.

Супольным адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гімну Акадэмія была закончаная.

Урачыстыя малебны за Беларускі Народ былі адслужаныя а. Аляксандрам Кулакоўскім у БАПЦаркве на Норз Мэльбурне і а. Мадэстам Яцкевічам у англіканскай царкве на Ст. Альбанс.

М. Н.

Ашава (Канада)

Ашава — гэта прамысловы горад з насельніцтвам каля 60 тысяч — якіх 30 міль ад Таронта. Жыве там досыць вялікая калёнія Беларусаў, значны працэнт якіх сьведамыя нацыянальна й актыўныя ў беларускім грамадзкім жыцьці. Яны стварылі мясцовую беларускую арганізацыю «Самапомач».

У мінулых гадох ашаўцы прыяжджалі ў Таронта на сьвяткаваньне ўгодкаў незалежнасьці Беларусі. У гэтым годзе яны пастанавілі зрабіць сьвяткаваньне ў Ашаве. Папрацавалі, відаць, нямала, бо сьвяткаваньне мела багатую й добра прадуманую праграму.

Перад сьвяткаваньнем цэлая беларуская дэлегацыя ў складзе спадара Г. Харэвіча — старшыні «Самапомачы», спадарыні Мацко й спадароў В. Харэвіча й А. Маркевіча адведалі мэра Ашавы Дляймана Гіфорда й дабіліся ягонага дазволу, каб у дзень 25 сакавіка на гарадзкой ратушы, поруч з канадзкім сьцягам, быў вывешаны беларускі нацыянальны сьцяг.

Мясцовая газэта «Дээ Ошава Таймс» з дня 25-га сакавіка зьмясьціла здымку беларускай дэлегацыі з мэрам Гіфордам, якому гэта дэлегацыя (усе ў нацыянальных вопратках) паказвае распасьцёрты бел-чырвона-белы сьцяг. Апрача гэтага надрукавала адумысловы артыкул, прысьвечаны беларускаму сьвяту незалежнасьці, падаючы інфармацыі аб Беларусах і іх гісторыі.

Сьвяткаваньне адбылося 28-га сакавіка. Раніцай была адслужана ўрачыстая літургія айцом пратаерэям М. Мацкевічам у саслужэньні з украінскім сьвятаром у мясцовай украінскай праваслаўнай царкве. А. Мацкевіч сказаў казаньне прысьвечанае 25-му Сакавіку.

Урачыстая акадэмія адбылася папаўдні ў царкоўнай залі, перапоўненай мясцовымі й прыежджымі Беларусамі, з вельмі багатай праграмай — з удзелам ашаўскіх сілаў, а таксама й тарантоскіх — з ЗБК й БНА.

Акадэмія пачалася канадзкім гімнам, дыі калектыўнай малітвай «Магутны Божа» ў выкананьні дзяўчатак у нацыянальных вопратках. Адчыніў акадэмію старшыня «Самапомачы» спадар Г. Харэвіч. Кіраўніком акадэміі быў спадар Я. Пітушка, а адказным за мастацкую частку спадар Б. Лішчонак.

Даклад на тэму дня паангельску зрабіў спадар К. Акула, а другі даклад пабеларуску зрабіў спадар Г. Беразоўскі. Абодва даклады былі цікавыя й зьмястоўныя. Далей ішлі прывітаньні ад мэра Ашавы й гарадзкой управы, а таксама ад канадзкіх уладаў. Ад Украінцаў віталі аж з прамоўцы — ад украінскіх арганізацыяў. Было й шмат пісьмовых прывітаньняў — беларускіх і канадзкіх — у тым ліку ад прэм'ера Канады Пірсона й лідэра апазыцыі Дзіфэнбэкэра.

Другая частка — мастацкая — складалася пераважна з беларускіх народных песьняў і танцаў у выкананьні дзяцей школьнага веку й падросткаў» 1. «О Беларусь мая шыпшына» — дуэт, прасьпявалі дзяўчаты Т. Мышкоўская й І. Харэвіч; 2. «Журавель і чапля» М. Танка, інсцэнізацыя — пад кіраўніцтвам спадарыні В. Пашкевіч, у выкананьні Я. Пітушкі (сына), А. Сладкоўскай і Э. Пашкевіч; 3. «Люблю наш край» — мэлёдыю на акардыёне выканаў малы А. Пунтус; 4. Крыжачок — Рагнеда й Вітаўт Рагулі; 5. «Слуцкія ткачыхі» — мэлёдыю на піяніне выканала школьніца Богдан; 6. «Бульба» — пад кіраўніцтвам спадарыні В. Пашкевіч танцавалі Э. Пашкевіч, Я. Чэчат, Л. Шапараў, А. Сладкоўская, а йграў ім Г. Мацко; 7. «Павей ветру» — мэлёдыю на мандалінах выканалі спадары Б. Лішчонак і М. Ганько; 8. «Васілёчкі» — прасьпявалі І. Харэвіч і Т. Мышкоўская; 9. «Полька Янка» — пад кіраўніцтвам спадарыні В. Пашкевіч танцавалі Э. Пашкевіч, А. Сладкоўская, К. Сьцяпановіч і Л. Шапараў; 10. «Лявоніха» — пад кіраўніцтвам Б. Кіркі танцавалі І. Харэвіч, Т. Мышкоўская, К. Целеш, Я. Харэвіч, Р. Целеш і А. Тарасэвіч, ігралі ім спадары Б. Лішчонак, Г. Мацко, Лагода.

Прыемна было бачыць столькі падрастаючай беларускай моладзі ў нацыянальных вопратках, якая, поруч з старэйшымі, з такім энтузіязмам выконвала мастацкую праграму сьвяткаваньня дня абвешчаньня незалежнасьці Беларусі, — тэй Беларусі, што яны знаюць толькі з апавяданьняў і кніжак, бо самі яе ніколі ня бачылі. Акадэмія была закончана беларускім нацыянальным гімнам.

В. Ж.

Монтрэаль (Канада)

Мантрэальскі аддзел Згуртаваньня Беларусаў Канады адзначыў 47-ыя ўгодкі Акту 25 Сакавіка адумысловай радёвай праграмай у суботу 27-га сакавіка. Праграма перадавалася радыястанцыяй СФ МБ. Яна складалася з мантажу беларускіх песьняў і музыкі і дакладу інж. Я. Жытко на тэму Дня Беларускай Незалежнасьці.

Асаблівая падзяка належыцца сп. сп. А. Хрэноўскаму й Ул. Астроўскаму за іхныя стараньні пры зборы грашовых сродкаў на радыяперадачу сярод мясцовых суродзічаў і за рассылку паведамленняў аб перадачы. Радыяперадача была чутная на вялікім дыяпазоне хваляў, мела вялікі эфэкт сваім патрыятычным зьместам.

Заклікаем і іншыя асяродкі браць прыклад з мантрэальцаў — наладжваць падобныя радыяперадачы.

А. - -віч

Канфэрэнцыя аб канадзкіх славянах

Упяршыню ў Канадзе, унівэрсытэт Альбэрты склікае ў Бафне канфэрэнцыю аб праблемах канадыйскіх славянаў. Канфэрэнцыя адбудзецца 9-12 чэрвеня сёлета. На ёй навукоўцы з Канады й ЗША абмяркуюць гісторыю канадзкіх славянаў, іхны палітычны й культурны ўклад у жыцьцё гэтай краіны, праблему інтэграцыі, стан дасьледваньня славянскіх культураў, вывучэньня й навучаньня славянскіх моваў. Канфэрэнцыя праводзіцца ў сувязі з абмяркоўваньнем праблемы двумоўнасьці й двухкультурнасьці ў Канадзе. Узяць удзел у ёй запрошаныя і Згуртаваньне Беларусаў.

А. - -віч

Урачыстасьці ў Таронта

Ужо ад колькі месяцаў у Таронта вядзецца падрыхтоўка да ўрачыстасьцяў пераходу з старой гарадзкой ратушы ў новую. Урачыстасьці будуць адбывацца на працягу цэлага тыдня — ад 13 да 18 верасьня і ў іх возьмуць удзел усе групы насельніцтва гораду. Трэба, каб Беларусы Таронта пачалі ўжо падрыхтоўку да ўдзелу ў гэтым сьвяце.

А. - -віч

Парафіяльнае сьвята ў Чыкаго

У другой палове травеня жыцьцё беларускай калёніі ў Чыкаго значна ажывілася. На 23 травеня было заплянавана адзначыць дзесяцігодзьдзе існаваньня беларускае парафіі ў Чыкаго. Сьвяткаваньне супала з прыездам у Злучаныя Штаты Генэрала закону айцоў Марыянаў. Генэралам гэтага закону, які мае ў Злучаных Штатах некалькі манастыроў, зьяўляецца цяпер, як ведама, Апостальскі візытатар для Беларусаў, беларускі Япіскап Яго Дастойнасьць Часлаў Сіповіч. На просьбу беларусаў Япіскап Сіповіч згадзіўся адведаць Чыкаго ў часе беларускага парафіяльнага сьвята.

Падрыхтоўка да сьвяткаваньня і да сустрэчы дастойнага гасьця заняла шмат часу. У міжчасе было атрыманае паведамленьне, што Чыкаго мае адведаць старшыня Галоўнай управы БАЗА д-р Станіслаў Станкевіч.

Д-р Станіслаў Станкевіч паінфармаваў чыкагскую беларускую калёнію пра жыцьцё, культурна-асьветную і палітычную дзейнасьць Беларусаў у іншых асяродках Амэрыкі, а таксама аб прыхільнасьці амэрыканскіх урадавых дзейнікаў да вызвольнага змаганьня беларускага народу.

Яго дастойнасьць Япіскап Часлаў Сіповіч 23-га травеня ў саслужэньні айц. Я. Тарасэвіча і архімандрыта Е. Дзянісава (Казака па нацыянальнасьці) адправіў урачыстую Літургію ў беларускай царкве Хрыста Спаса і сказаў прынагоднае казаньне.

У часе супольнага абеду Япіскап Часлаў Сіповіч гаварыў пра беларускія рэлігійныя справы. Пасьля ў ангельскай мове ён зьвярнуўся да шматлікіх прысутных амэрыканцаў з заклікам больш цікавіцца беларускай культурай і праблемамі беларускага народу.

Пасьля абеду не абыйшлося бяз беларускіх песьняў і танцаў.

Я. Чарнэцкі

ФОНД РАЗБУДОВЫ

ШКОЛЫ СЬВ. КІРЫЛЫ ТУРАЎСКАГА Ў ЛЁНДАНЕ

Гэтым зьвяртаемся да ўсіх суродзічаў з гарачай просьбай дапамагчы сабраць грошы на разбудову нашай беларускай школы ў Лёндане.

Маемо ўжо больш кандыдатаў чым месца. Дзеля гэтага неабходна пачаць як найхутчэй пабудову новага дому.

Патрэбна нам сабраць 30.000 анг. фун. Адпаведны пляц для школы ў нас ужо ёсьць.

Браты! Вялікая мэта перад намі: дапамажэце!

Усе ахвяры просім прысылаць на адрас Кіраўніка школы: Rev. J. Hermanovič, Marian House, Holden Avenue, London. N. 12. England.

Часлаў Сіповіч
Бп. тыт. Марыямітанскі
Апостальскі Візытатар Беларусаў

а. Леў Гарошка, Рэктар

а. Язэп Гэрмановіч

а. Аляксандар Надсон

У ВЫДАВЕЦТВЕ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» АБО Ў НАШЫХ ПРАДСТАЎНІКОЎ

заўсёды можна набыць наступныя кнігі:

Янка Купала. СПАДЧЫНА. Выбар паэзіі з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча. Бач. 564. Цана 7, 9 або 11 ам. дал. (залежна ад вокладкі й паперы).

Янка Купала. ТУТЭЙШЫЯ. П'еса з крытычным артыкулам Р. Склюта. 83 бач. Цана 1 ам. дал.

Янка Купала. РАСЬКІДАНАЕ ГНЯЗДО. Драма з крытычным артыкулам Р. Склюта. 58+XV бач. Цана 1 ам. дал.

Якуб Колас. НОВАЯ ЗЯМЛЯ. Паэма з крытычным артыкулам Р. Склюта. XXXII+246 бач. Цана 3 ам. дал.

Якуб Колас. СЫМОН МУЗЫКА. Паэма з крытычным артыкулам Р. Склюта й А. Бабарэкі. XXXII+238 бач. Цана 3 ам. дал.

Якуб Колас. У ПАЛЕСКАЙ ГЛУШЫ. Повесьць. 158 бач. Цана 1,50 ам. дал.

Максім Багдановіч. ВЯНОК. Збор твораў з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча й Ант. Адамовіча. 274 бач. Цана 3 або 4 ам. дал. (залежна ад вокладкі).

Алесь Гарун. МАТЧЫН ДАР. Збор твораў з крытычнымі артыкуламі Ант. Адамовіча й А. Барычэўскага. 268 бач. Цана 3 ам. дал.

Андрэй Мрый. ЗАПІСКІ САМСОНА САМАСУЯ. Сатырычная аповесьць з крытычным артыкулам Р. Склюта. 88 бач. Цана 1 ам. дал.

Лукаш Калюга. НЯДОЛЯ ЗАБЛОЦКІХ. Аповесьць з крытычным артыкулам Р. Склюта. 127 бач. Цана 1,50 ам. дал.

Власт (Вацлаў Ластоўскі). ТВОРЫ. Апавяданьні. 112 бач. Цана 1 ам. дал.

Юрка Віцьбіч. ПЛЫВЕ З-ПАД СЬВЯТОЙ ГАРЫ НЁМАН. Мастацкі нарыс. 94 бач. Цана 1 ам. дал.

Аляксей Кулакоўскі. ДАБРАСЕЛЬЦЫ. Аповесьць з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча. 110 бач. Цана 1 ам. дал.

БЕЛАРУСКІЯ КАЗКІ. Зборнік народных казак і літаратурных твораў з казачнымі матывамі. 215 бач. Цана 3 або 4 ам. дал. (залежна ад вокладкі).

ЛЯ ЧУЖЫХ БЕРАГОЎ. Альманах твораў беларускіх эміграцкіх паэтаў і пісьменьнікаў. 238 бач. Цана 3 ам. дал.

Рыгор Крушына. ВЫБРАНЫЯ ТВОРЫ. Цана 2 ам. дал.

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫСКАЯ Й СЯМЕЙНАЯ ЎРАЧЫСТАСЬЦЬ НЕ ПАВІННА АДБЫЦЦА БЯЗ ЗБОРУ СЯРОД ПРЫСУТНЫХ АХВЯРАЎ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗЛУЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. W. Duniec, 3444 Marvin Ave., Cleveland 9, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvaux (Nord).



Беларуская газэта палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленых рукапісаў назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштова марк і або міжнароднага паштовага купону.